

Tuhun Nyoo Tsa Tyaa ra Marcos

Nu caahán ra Juan, ra jacoondutya tsi nyivi, tuhun Nyoo

(Mt. 3.1-12; Lc. 3.1-9, 15-17; Jn. 1.19-28)

¹ Tyehen quitsaha tuhun ra Jesucristo, Sehe Nyoo. ² Tسانaha ra Isaías, ra cuvi ndusu yuhu Nyoo, tyaa ra nácaa cua quitsi ra Jesucristo, Sehe Nyoo. Tan catyí tsi tyehen:

Cua jacuhun yu iin ra cua jacoto tsi nyivi na janduvaha ñi tsi ñi tsa ndi cumañi ca cuhun un nu yucú ñi, catyí Nyoo tsihin ra Cristo.

³ Cua tyaa soho yo ndusu ra nu cana tsa ra nu tsiqui, tan catyí ra:

“Nuña ndo iin ityi cuiti

tan natyiso vaha ndo tsi ndo tyin tsa vatsí Jutu Mañi yo”, catyí tuhun tsa tyaa ra Isaías.

⁴ Tacan cuvi; quitsi ra Juan nu tsiqui, tan javaha ra cuhva tyaa ra Isaías. Catyí ra tsihin nyivi tyehen: “Ndu uvi iñi ndo cuatyí ndo tan coondutya ndo tyin tacan tan jaha Nyoo tucahnu iñi tsi ndo tsa cuenda cuatyí ndo.” ⁵ Tan tandihi nyivi iyó ñuu tsa cayucú Judea tumaa ñuu Jerusalén tan inga ca ñuu tsahan ñi tsityaa soho ñi tuhun caahán ra Juan. Tsa tsiñi ñi tsa caahán ra, ndu uvi iñi ñi cuhva iyó ñi tan nahma ñi cuatyí ñi nu Nyoo. Tacan tan tsicoondutya ñi yutya Jordán.

⁶ Tan jahma ra Juan tsinu tsi tsihin ixi camellu. Tan cinturón ra cuví ñi. Tan maa ñi tica xama

tsatsí ra, tan tsihí ra ndutya ñuñu tsa iyó tsitsi cuhu. ⁷ Caahán ra tuhun Nyoo tsihin nyivi tan catyí ra:

—Tsa yatyin cuii quitsi ra tsa cahnu ca cuví tan ñavin ca yuhu. Tan ndi ña taahán tsi tsi yu tsa ndatsi yu ñi nditsan ra, tyin cahnu ca cuví maa ra tan ñavin ca yuhu. ⁸ Yuhu jacoondutyá yu tsi ndo tsihin ndutya ñi. Maa tyin maa ra cua jacoondutya ra tsi ndo tsihin Tatyí Ii Nyoo —catyí ra Juan.

Nu tsicoondutya ra Jesús
(Mt. 3.13-17; Lc. 3.21-22)

⁹ Quivi can quitá ra Jesús ñuu Nazaret, tsa canyí Galilea, tan cuahán ra nu nyíí ra Juan yutya Jordán tyin jacoondutya ra tsi ra. ¹⁰ Tsa quitá ra Jesús tsitsi ndutya tsa yaha tsicoondutya ra, nuña andivi tan nyehe ra vatsí nuú Tatyí Ii Nyoo siqui ra tan caá tsi tumaa caá iin paloma. ¹¹ Tan nacahan iin ndusu ityi andivi tan catyí tsi tsihin ra tyehen:

—Yooho cuví Sehe yu tan cuñí xaan yu tsi un. Tan sii xaan cuñí yu nyehé yu tsi un —catyí ndusu can.

Nu nducú cuhva nu ña vaha tsi ra Jesús
(Mt. 4.1-11; Lc. 4.1-13)

¹² Tsa yaha tsa tsicoondutya ra Jesús tan tsindaca Tatyí Ii Nyoo tsi ra nu siqui. ¹³ Tan tsinyii ra ican uvi xico quiivi nu nduve nyivi iyó, maa ñi quií xaan iyó. Tan nducú cuhva nu ña vaha tsi ra. Yaha can tan tsaa ángel Nyoo tan jatyinyee ra naha tsi ra.

Nu quitsaha caahán ra Jesús tuhun Nyoo tsihin nyivi iyó Galilea
(Mt. 4.12-17; Lc. 4.14-15)

¹⁴ Tsa yaha tsa tyih̄i nyiv̄i tsi ra Juan vehe caa, tan tsinuh̄u ra Jesús Galilea tan caahán ra tsihin nyiv̄i nácaa ndacá ñaha Nyoo. ¹⁵ Tan catyí ra:

—Tsa tsā quiv̄i tsa cua cundaca ñaha Nyoo tsi nyiv̄i iyó nu ñuhu ñayiv̄i ihya. Yacan cuenda ndu uvi iñi ndo cuatyí ndo, tan ts̄inu iñi ndo tuhun tsa jacacú Nyoo tsi nyiv̄i —catyí ra Jesús.

*Nu can̄a ra Jesús cumi taahan ra t̄ín tyaca
(Mt. 4.18-22; Lc. 5.1-11)*

¹⁶ Iin quiv̄i cuahán ra Jesús tsicá ra yuhu miñi tsa nañi Nduya Ñuhu Galilea. Tan nyehē ra tsi ra Simón tan ra Andrés, yañi ra Simón, cañi ra naha traya ra naha nu ndutya, tyin ra t̄ín tyaca cuví ra naha. ¹⁷ Tan catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—Naha ndo, quitsi nyicun ndo tsi yu, tan yuhu cua jatyinyee yu tsi ndo tyin tumaa tsa t̄ín ndo tyaca ihya, tacan cua ñihi ndo nyiv̄i cua cuvi nyiv̄i Nyoo —catyí ra Jesús tsihin ra Simón tan tsihin ra Andrés.

¹⁸ Juv̄in ñi cuhva can tan nacōo ra naha traya can, tan cuahán ra naha cuanyicún ra naha tsi ra.

¹⁹ Ña cuaha ñi tsic̄a ra naha, tan nyehē ra Jesús tsi uvi taahan sehe ra Zebedeo, ra Jacobo tan ra Juan. Yucú ra naha tsitsi iin yutun ndoo naquicú ra naha traya. ²⁰ Can̄a ra tsi nduvi taahan ra naha. Tan nacōo ra naha tsi ra Zebedeo, jutu ra naha, tsitsi yutun ndoo can tsihin ra cuví musu ra naha. Tan cuahán ra naha tsihin ra Jesús.

*Nu quit̄a tatyí ña vaha tsi iin raȳi
(Lc. 4.31-37)*

²¹ Tsa tsaá ra Jesús ñuu Capernaum tsihin ra tsicá tsihin ra, quihv̄i ra Jesús tsitsi vehe ñuhu quiv̄i quitatú nyiv̄i. Tacan tan quitsah̄a jacuahá ra tuhun Nyoo tsi nyiv̄i. ²² Tan iyo xaan cuñí ñi tsa tsiñí ñi tsa caahán ra, tyin jacuahá ra tumaa iin ra iyó vaha ndatu. Ña caahán ra cuhva caahán ra maestro cuenda ley vehe ñuhu naha ra. ²³ Tan tsitsi vehe ñuhu can nyií iin ra yih̄í tatyí ña vaha. Tan caná tsa ra tan catyí ra:

²⁴ —¿Nacuvi tyihí un tsi un tsihin nyuhu, yooho Jesús, ra ñuu Nazaret? ¿A vatsí un vatsí janaa un tsi ndi? Yuhu nacotó vaha yu tsi un, tan tsitó yu tyin Sehe Ii Nyoo cuví un —catyí ra can tsihin ra Jesús jah̄a nu tatyí ña vaha can.

²⁵ Tacan tan nduxaḡn ra Jesús tsi nu tan catyí ra tsihin nu:

—¡Ña caḡan ca un! ¡Quita tsi ra ihya! —catyí ra tsihin nu.

²⁶ Tacan tan quitsah̄a nih̄i raȳi can jah̄a nu. Tan ñihi xaan caná tsa ra jah̄a nu, tan quitá nu tsi ra.

²⁷ Tandih̄i nyiv̄i iyo xaan cuñí ñi tan tsicá tuhun tahan ñi tsi ñi, tan catyí ñi:

—¿Náa cuví tsa nyehé yo ihya? ¿Náa tuhun tsa jacuahá ra ihya? ¡Tyin iyó vaha tunyee iñi tsi ra, nda cuanda tatyí ña vaha tan tyaá yahvi tsi ra! —catyí ñi.

²⁸ Tan numi ñi tsito nyiv̄i iyó tandih̄i ñuu tsa cayucú Galilea tuhun ra Jesús.

Nu nduvah̄a tyiso ra Simón Pedro

(Mt. 8.14-15; Lc. 4.38-39)

²⁹ Tsa ndih̄i jacuah̄a ra Jesús tsi nyiv̄i tsitsi vehe ñuhu, quitá ra cuahán ra vehe ra Simón tan ra

Andrés. Tan cuahán ndihí ra Jacobo tan ra Juan tsihin ra. ³⁰ Tan ña tyiso ra Simón cuuhví ña tsihin cahñi canyíí ña nu tsito. Tan catyí tuhun nyívi ña tsihin ra Jesús tyin cuuhví ña. ³¹ Tacan tan natuhva ra Jesús yuhu tsito nu canyíí ña, tñn ra ndaha ña, tan cañihí ra tsi ña. Juvín ñi cuhva can, quitā cahñi tsi ña, tan quitsahā nanducú ña tsa catsí ra naha.

*Nu cuaha xaan nyívi cuuhví janduvahā ra Jesús
(Mt. 8.16-17; Lc. 4.40-41)*

³² Tsa tsa cuñí cuaa tsa tsa yahā tyiso ñicanyii, tandihí nyívi cuuhví tan nyívi yihí tatyí ña vaha tsindacā nyívi tsi ñi nu nyíí ra Jesús. ³³ Tan ndu iin tandihí nyívi ñuu can nu yucú ra naha. ³⁴ Tan janduvahā ra tsi tandihí ñi tsa yihí sñn sñn cuehe, tan cuaha tatyí ña vaha tava ra. Maa tyin ña tsaḥā ra tsa cahan tatyí ña vaha can, tyin tsitó nahnu yóo ra cuví ra.

*Nu tsicá ra Jesús caahán ra tuhun Nyoo tandihí
ñuu tsa cayucú Galilea
(Lc. 4.42-44)*

³⁵ Ra Jesús nduvitā ra tsa ndi naa ca inga quívi, quitā ra ñuu can tan cuahán ra iin nu taxin caá cuandacán tahvi ra tsi Nyoo. ³⁶ Tsa nyehe ra Simón tyin nduve ra, tacan tan cuahán ra tsihin tandihí ca ra naha cuananducú ra naha tsi ra. ³⁷ Tan tsa nañihí ra naha tsi ra, catyí ra naha tsihin ra:

—Tandihí nyívi tan nanducú ñi tsi un —catyí ra naha.

³⁸ Maa tyin catyí ra tsihin ra naha:

—Cohon ndo ñuu tsa cayucú yatyin ñi ihya, tyin cuñí tsi cahan ndihí yu tuhun Nyoo ican, tyin yacan tyiñu vatsí yu —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

³⁹ Tan tacan tsicā ra Jesús caahán ra tuhun Nyoo tsihin nyívi tsitsi vehe ñuhu tan iin tan iin ñuu tsa cayucú Galilea. Tan tavā ra tatyí ña vaha tsi nyívi.

Nu janduvahā ra Jesús tsi ra ndohó cuehe tyaahyú

(Mt. 8.1-4; Lc. 5.12-16)

⁴⁰ Tsa ndi cuahán ra Jesús tsicá ra tan quita iin ra ndohó cuehe tyaahyú tsicuiñi tsiti ra nuu ra, tan catyí ra tsihin ra:

—Tun yooho tan cuñi un, cuví janduvaha un tsi yu —catyí ra.

⁴¹ Tan cundaahvi ñi ra Jesús nyehe ra tsi ra, tan tyiso ndaha ra jiñi ra, tan catyí ra tsihin ra:

—Cuñi yu janduvaha yu tsi un. Tan vityin tsa nduvahā un —catyí ra tsihin ra.

⁴² Tsa cahan ra Jesús tacan tsihin ra, juvin ñi cuhva can tan nduvahā ra. ⁴³ Tacan tan catyí ra Jesús tyin tsa cuvi cunuhu ra, maa tyin cahan vaha xaan ra tsihin ra na javaha ra tyehen:

⁴⁴ —Coto catyí tuhun un tsihin nyívi yóo janduvahā tsi un. Maa tyin cuaahan nu nyaá ra cuví jutu, tan janaha un tsi un tsi ra. Tan cuhva tsa catyí ra Moisés tyin cuhva ndo tsa cuenda tsa nduvahā ndo tun cuhvi ndo. Yacan cua cuvi tsa ndaa tsi ra jutu tan tsi nyívi tyin tsa nduvahā un —catyí ra Jesús tsihin ra.

⁴⁵ Maa tyin ra ican cuahán ra, tan quitsahā catyí tuhun ra tsihin tandihí nyívi nácaa nduvahā ra. Yacan cuenda ña cuvi ca quihvi nditsin ra Jesús tsitsi ndi intuhun maa ñuu. Tan tsicá ra ityi tsata ñuu ñi nu nduve nyívi iyó, maa tyin tandihí ñi ityi tan quita nyívi, tan tsinyehé ñi tsi ra.

2

Nu janduvahā ra Jesús tsi iin ra xii (Mt. 9.1-8; Lc. 5.17-26)

¹ Tsa yaha juhva quiv̄i tan cuahán ra Jesús ñuu Capernaum inga tsaha. Tan tsa tsito nyiv̄i tyin tsaā nuhu ra yuvehe ra, ² iin yaha ñi ndu cuaha ñi yuvehe ra tan ña tsitahan maa ñi tsitsi vehe tan ndi yuvehe. Tan caahán ra tuhun Nyoo tsihin ñi. ³ Tacan tan tsaā cumi taahan raȳi nyisó ra naha iin ra xii. Cuñí ra naha cuhun ra naha tsihin ra nda nu nyaá ra Jesús. ⁴ Maa tyin ña cuv̄i yaha ra naha yuvehe tan cuhun ra naha nu nyaá ra Jesús tyin cuaha xaan nyiv̄i nyecú yuvehe can. Yacan cuenda ndaā ra naha jiñi vehe, tan jatsiyō ra naha juhva tyiyo ndih̄i cuhva nu nyaá ñi ra Jesús. Tacan tan januu ra naha tsi ra cuuhví can nu nyaá ra Jesús tsihin iin tsito. ⁵ Tsa nyehe ra Jesús tyin tsinú xaan iñi ra can naha ra, catyí ra tsihin ra cuuhví can:

—Vityin, tsa jahā yu tucahnu iñi tsi un tsa cuenda tandih̄i cuatyi un —catyí ra Jesús tsihin ra.

⁶ Tan nyecú juhva ra cuv̄i maestro cuenda ley vehe ñuhu naha ra ican, tacan tan quitsahā tsicá iñi ra naha tuhun ihya: ⁷ “¿Nacuenda tyin caná iñi ra ihya caahán ra tyehen? Tan intuhun ñi maa Nyoo cuv̄i ra jahá tucahnu iñi tsi yo. Tsicoō cuatyí ra nuu Nyoo tsa cuenda tsa caahán ra tacan”, cuñí ra naha, tsicá iñi ra naha. ⁸ Maa tyin ra Jesús iin yaha ñi tuv̄i iñi ra cuhva tsicá iñi ra naha. Tan catyí ra tsihin ra naha:

—¿Nacuenda tsicá iñi ndo tacan? ⁹ ¿Náa ȳi ca cahan yo; “Cuatyí un tsa yaha ndatsi”, o catyí yo: “Nduvita, naquihin tsito un tan caça”? ¹⁰ Vaha.

Cua janaha yu tsi ndo tyin yuhu, tsa cuví yu Rayií quee nda gloria, iyó ndatu tsi yu nu ñuhu ñayivi ihya tsa jaha yu tucahnu iñi tsi nyivi tsa cuenda cuatyí ñi —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

Tacan tan nacahan ra tsihin ra cuuhví can:

¹¹ —Catyí yu tsihin un; nduvita, naquihin tsito un, tan cuanuhu yuvehe un —catyí ra Jesús tsihin ra.

¹² Tan iin yaha ñi nduvita ra cuuhví can, naquihin ra tsito ra, tan cuanuhu ra. Tan iyo xaan cuñí tandihi maa nyivi tsa nyehe can, tan quitsaha jacahnú ñi tsi Nyoo, tan catyí ñi:

—Ndi iin tsaha maa tan ñaha ca nyehe yo tsehe —catyí ñi.

*Nu cana ra Jesús tsi ra Leví
(Mt. 9.9-13; Lc. 5.27-32)*

¹³ Tsa yaha yacan tan cuahan ra Jesús yuhu miñi inga tsaha. Tacan tan tsaá cuaha nyivi nu nyii ra, tan quitsaha jacuahá ra tsi ñi. ¹⁴ Tsa ndihi jacuaha ra tsi ñi, tan cuanuhú ra. Tan tsa cuahan ra yaha ra nu nyaá vehe nu tyahví nyivi xuhun cuenda ra ndacá ñaha ñuu Roma, tan ican nyaá ra Leví, sehe ra Alfeo, naquihín cuenda ra xuhun can. Nyehe ra Jesús tsi ra, tan catyí ra tsihin ra:

—Cohon tsihin yu.

Tacan tan nduvita ra Leví, tan cuahan ra tsihin ra.

¹⁵ Yaha can tan cuahan ra Jesús cuacatsí ra yuvehe ra Leví tsihin ra tsicá tsihin ra. Tsinyaa ra nu mesa tan tsinyecu ndihi tucu ra tavá xuhun cuenda ra ndacá ñaha tan inga ca nyivi iyó cuatyí. Tyin cuaha xaan nyivi nyicún tsi ra. ¹⁶ Maa tyin tsa nyehe ra cuví maestro cuenda ley vehe ñuhu tan

ra cuví fariseo naha ra tyin tsatsí ra Jesús tsihin ra tavá xuhun tan ra iyó cuatyí, catyí ra naha tsihin ra tsicá tsihin ra:

—¿Nacuenda tyin tsatsí tan tsihí ra maestro ndo tsihin ra tavá xuhun tan ra iyó cuatyí?

¹⁷ Tsa tsiñi ra Jesús tsa cahan ra naha tan catyí ra:

—Yuhu ña vatsí yu vatsí jatyinyee yu tsi nyivi cuñí tyin vaha iyó ñi; vatsí yu vatsí jatyinyee yu tsi nyivi tsitó tyin iyó cuatyí ñi tumaa nyivi cuuhví, tyin nyivi cuuhví tsiñi ñuhu doctor tsi ñi. Maa tyin nyivi vaha cuñí, ña tsiñi ñuhu doctor tsi ñi —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

Nu tsicá tuhun nyivi tsi ra Jesús tun taahán tsi coo nyitya ñi

(Mt. 9.14-15; Lc. 5.33-35)

¹⁸ Iin tsaha tsa iyó nyitya ra tsicá tsihin ra Juan tan ra tsicá tsihin ra fariseo naha ra, tsahan juhva nyivi nu nyii ra Jesús, tan tsicá tuhun ñi tsi ra, tan catyí ñi:

—¿Nacuenda tyin tsicoó nyitya ra tsicá tsihin ra Juan tan ra tsicá tsihin ra fariseo naha ra, tan ra tsicá tsihin yooho ña tsicoó nyitya ra naha? —catyí ñi.

¹⁹ Nacahan ra Jesús tan catyí ra:

—¿A cuví coo nyitya nyivi yucú nu iyó vico tindaha tun ndi nyii ra cua tindaha tsihin ñi? Ña cuví coo nyitya ñi tun ndi nyii ra tsihin ñi. ²⁰ Maa tyin coo quivi ña cua cunyi ca ra tsihin ñi. Tacan tan cua coo nyitya ñi —catyí ra Jesús tsihin ñi.

Nu caahán ra Jesús tyin ña nacatsi tahan tuhun tsañnu tsa iyó nyivi tsihin tuhun tsa tsa jacuahá ra tsi ñi

(Mt. 9.16-17; Lc. 5.36-39)

²¹ Tan catyí ra Jesús:

—Ña tuhvá nyivi natyaá jahma tsa iin jahma tuuhu, tyin jahma tsa can cua nandiyi can tan cua nducañnu ca nu ndata jahma tuuhu can jaha can. ²² Tacan tucu ñi ñi yihí vinu tun tyihí yo vinu tsa tsitsi ñi tsaahnu cua ndata ñi can, tan cua cati vinu can tan cua tivi can. Yacan cuenda cuñi tsi tsa tyihi yo vinu tsa tsitsi ñi tsa —catyí ra Jesús.

Nu jocón ra tsicá tsihin ra Jesús yoco trigu quivi quitatú nyivi

(Mt. 12.1-8; Lc. 6.1-5)

²³ Iin tsaha yahá ra Jesús tsitsi tsa tatsi nyivi tan cuví tsi quivi quitatú ñi. Tan tsa yahá ra tsicá tsihin ra quitsahá tuhún ra naha yoco trigu. ²⁴ Tacan tan tsa nyehe ra fariseo naha ra can quitsahá caahán ra naha tsihin ra Jesús:

—¡Nyehe tsa javahá ra tsicá tsihin un naha ra! Jahá tyiñu ra naha tan ña taahán tsi jahá tyiñu yo quivi ihya —catyí ra naha.

²⁵ Tan nacahan ra Jesús tsihin ra naha:

—¿A ñaha ca cahvi ndo nu tutu nu tsahá cuenda tsi tsa javahá ra David tan ra cutahán tsihin ra quivi tsisoco ra naha? ²⁶ Ra David quihvi ra tsitsi vehe Nyoo quivi cuví ra Abiatar jutu tsaahnu cuví ityi nuu. Tan quihin ra paan ii, tsa taahán tsi catsi maa ñi maa ra jutu naha ra. Maa ra tan tandihi ra cutahán tsihin ra tsatsi ra naha paan can —catyí ra Jesús.

²⁷ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—Nyoo javaha ra quiví quitatú yo tyin tacan tan cuví quitatu cuñu ñuhu yo; tan ñavin maa yo tsinu tsa cuenda quiví quitatú yo. ²⁸ Yacan cuenda yuhu tsa cuví yu Rayi quee nda gloria, iyó ndatu tsi yu tsa cahan yu tsihin intuhun intuhun ndo náa taahán tsi javaha ndo quiví quitatú yo —catyí ra Jesús.

3

Nu nduvaha ra na ityi iin ndaha

(Mt. 12.9-14; Lc. 6.6-11)

¹ Tsa quihví ra Jesús inga tsaha tsitsi vehe ñuhu, nyíi iin ra na ityi iin ndaha ican. ² Tan ra cuví fariseo naha ra nducú cuhva ra naha tsi ra Jesús tan nducú ra naha cuhva nyehé ra naha tun cua janduvaha ra tsi ra na ityi ndaha can tyin cuví tsi quiví quitatú nyívi. Tyin tun cua janduvaha ra tsi ra can, tacan tan cua cuvi tyaa ra naha cuatyí siqui ra. ³ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra na ityi ndaha can:

—Ndúvita nyityi tan cunya un mahñu ihya.

⁴ Tacan tan tsicā tuhun ra tsi ra tsa yucú ican naha ra, tan catyí ra tsihin ra naha:

—¿Náa taahán tsi javaha yo quiví quitatú yo? ¿A taahán tsi javaha yo tsa vaha o tsa ña vaha? ¿A taahán tsi janduvaha yo nyívi, o cahñi yo tsi ñi? —catyí ra Jesús.

Maa tyin ña nacahan ra naha. ⁵ Tacan tan nanyehe xaan ra Jesús nuu ra naha, tan nducui-ihya cuñí ra tyin ña cuñí ra naha cutuñi iñi ra naha. Tan catyí ra tsihin ra cuuhví can:

—Jandundoo ndaha un.

Tacan tan jandundoo ra can ndaha ra, tan iin yaha ñi nduvaha ndaha ra. ⁶ Tacan tan quita ra fariseo naha ra, tan quitsaha natuhún tahan ra naha tsihin ra yihí cuenda ra rey Herodes, nácaa cua cahñi ra naha tsi ra Jesús.

Nu cuaha xaan nyivi cuahán cuanyehé nu nyii ra Jesús yuhu miñi

⁷ Maa tyin ra Jesús tan ra tsicá tsihin ra cuahán ra naha yuhu miñi, tan cuaha nyivi iyó Galilea cuahán cuanyicún tsi ra naha. ⁸ Tsa tsito nyivi tyin nahnu xaan tsa iyo javahá ra, cuaha ñi tsahan nu nyii ra tyin cuñi ñi nyehe ñi tsi ra. Quee ñi ñuu tsa cayucú Judea tumaa ñuu Jerusalén tan inga ca ñuu, tan ñuu tsa cayucú Idumea, tan ñuu tsa cayucú inga tsiyo yutya Jordán. Tan quee tucu juhva ñi ñuu Tiro tan ñuu Sidón tan tandihí ca ñuu tsa cayucú yatyin nu cayucú nduvi ñuu can. ⁹ Tsa nyehe ra Jesús tsaá nyivi, catyí ra tsihin ra tsicá tsihin ra na caquin nyaa vaha ra naha iin yutun ndoo tyin tun cua ndutuvi ca nyivi, cuvi quihvi ra tsitsi yutun ndoo can tyin tacan tan ña cua tindahñi ñi tsi ra. ¹⁰ Tsa cuaha xaan nyivi janduvaha ra, yacan cuenda tsahan cuaha ca nyivi cuuhví nu nyii ra. Tsicá iñi maa ñi tyin tun nañí luxu ndaha ñi tsi ra tan cua nduvaha ñi. ¹¹ Yihí ñi cuuhví can yihí tatyí ña vaha tsi ñi. Tan tsa natuhvá ñi tsa yihí tatyí ña vaha nu nyaá ra Jesús tsicuiñi tsiti ñi, tan nu tatyí ña vaha tsa yihí tsi ñi cana tsaa nu tan catyí nu tsihin ra:

—¡Yooho cuví Sehe Nyoo!

¹² Tan tandihí ñi cuhva tsa caahán tatyí ña vaha yóo ra cuví ra, tyasí ra nu cahan nu.

*Nu nacatsi ra Jesús tsi utsi uvi ra caca tyiñu ra
(Mt. 10.1-4; Lc. 6.12-16)*

¹³ Tsa yahā yacan tan ndaā ra Jesús iin yucu tan canā ra tsi ra tsa cuñi maa ra cana ra. Tacan tan cuahán ra naha nu nyíí ra. ¹⁴ Tan tsitsi tsa tandihí ra tsa canā ra, nacatsi ra utsi uvi ra naha tyin caca ra naha tsihin ra, tan caca ra naha cahan ra naha tuhun Nyoo. ¹⁵ Tan tsahā ra ndatu tsi ra naha tsa janduvaha ra naha tsi nyiví cuuhví, tan tava ra naha tatyí ña vaha yihí tsi nyiví. ¹⁶ Ihya nyecú siví ra naha: ra Simón, tsa jacunañi tucu ra Jesús Pedro; ¹⁷ tan nduvi sehe ra Zebedeo, ra Jacobo tan ra Juan. Juvín ra tsa jacunañi ra Jesús Boanerges. Tan tuhun ihya cuñi tsi catyí: “ra caahán tumaa ñihi caahán savi”. ¹⁸ Tan tandihí ca ra naha nañi ra naha tyehen: Andrés; Felipe; Bartolomé; Mateo; Tomás; tan ra Jacobo, sehe ra Alfeo; ra Tadeo; tan inga ra nañi tucu Simón, iin ra tsa cuñi cuhun cuatyí siqui ñuu Roma tsa ndacá ñaha tsi ñi; ¹⁹ tan ra Judas Íscariote, tsa xico tsi ra Jesús.

Tsa yahā yacan tan cuahán ra Jesús tsitsi iin vehe tsihin ra tsicá tsihin ra.

*Nu xaan iñi tsi ra Jesús catyí nahnu tyin tsihin
tunyee iñi nu ña vaha javahá ra tsa iyo
(Mt. 12.22-32; Lc. 11.14-23; 12.10)*

²⁰ Tan nducuahā nyiví nu yucú ra naha inga tsaha, tan nda cuanda ña cuyatyí ca ra naha catsi ra naha. ²¹ Tsa tsito nyiví ra Jesús tyin nyíí ra ican, tsahan ñi tsiquihín ñi tsi ra tyin cunuhu ra tsihin ñi, tyin catyí nyiví tsihin ñi tyin ndusaná iñi ra.

²² Juhva ra maestro cuenda ley vehe ñuhu naha ra quee ra naha nda ñuu Jerusalén tan tsaꝯ ra naha nu nyií ra Jesús tan catyí ra naha:

—Ra ihya tavá ra tatyí ña vaha tsi nyiví tsihin tunyee iñi nu Beelzebú, tsa cuví ityi nuu tsihin tandihí tatyí ña vaha —catyí ra naha.

²³ Tsa tuví iñi ra Jesús tyin tacan caahán ra naha, canꝯ ra tsi ra naha tan tsaha ra iin cuhva tsi ra naha, tan catyí ra tsihin ra naha:

—¿A cuví tavá nu ña vaha juvin ñi maa tahan nu? Ña cuví. ²⁴ Tyin tun ra ndacá ñaha naha ra tan cua natahvi sava ra naha, tan cua quitsaha cañi tahan ra naha, cua cundihí tsa ndacá ñaha ra naha. ²⁵ Tacan tucu ñi tun nyiví iyó iin caa ñi iin vehe tan cañi tahan ñi, cua cusin ñi tan ña cua cuví coo vaha ñi. ²⁶ Tan tun nu ña vaha tan ndusin nu tan nduvita iin nu siqui inga nu, ¿náa cua tahan nahnu? Cua ndusin nahnu tan cua cundihí nahnu.

²⁷ Yoñi cuví quihví tsitsi vehe iin ra xaan tan suhu ra tsa iyó tsi ra, tun ña cuhñi jihna ra tsi ra. Maa ñi cuñí tsi cuhñi jihna ra tsi ra jatsii vehe can tan cuví quihví ra suhu ra tsa tsii ra.

²⁸ Tsa nditsa catyí yu tsihin ndo tyin cuví coo tucahnu iñi tsi nyiví tsa cuenda tandihí nuu cuatyí javahá ñi, tan tsa cuenda tucu tsa caahán ñi tsa ña vaha. ²⁹ Maa tyin tun cahan ñi ndavaha ñi siqui Tatyí Ii Nyoo, ña cua jaha maa Nyoo tucahnu iñi tsi ñi; cua coo cuatyí ñi yoso cuahan quiví —catyí ra Jesús.

³⁰ Tacan cahan ra Jesús tsihin ra maestro cuenda ley vehe ñuhu naha ra, tyin catyí ra naha tyin tatyí ña vaha yihí tsi ra.

Nu catyí ra Jesús tyin nyivi tyaá yahvi tuhun Nyoo, juvin ñi cuví yañi ra, tan sihi ra
(Mt. 12.46-50; Lc. 8.19-21)

³¹ Tacan tan tsaá sihi ra Jesús tan yañi ra nu nyíí ra, maa tyin ndoo ñi ityi tsata vehe, tan catyí ñi tsihin ra nyecú ican naha ra tyin cana ra naha tsi ra Jesús. ³² Tan catyí nyivi nyecú nanii canduvi xiin ra Jesús tsihin ra:

—Sihi un, yañi un tan cuhva un nanducú ñi tsi un nyecú ñi tsata vehe can —catyí ñi tsihin ra.

³³ Maa tyin catyí ra:

—¿Yóo cuví sihi yu tan yañi yu?

³⁴ Tacan tan nanyehę ra nanii canduvi nu nyaá ra, tan catyí ra:

—Nyivi nyecú ihya cuví sihi yu, yañi yu tan cuhva yu. ³⁵ Tyin tandihi nyivi javahá cuhva cuñi Nyoo, juvin ñi cuví yañi yu, cuhva yu tan sihi yu —catyí ra Jesús.

4

Nu caahán ra Jesús tyin ra caahán tuhun Nyoo cuví ra tumaa iin ra tatsí
(Mt. 13.1-9; Lc. 8.4-8)

¹ Quitsaha jacuahá ra Jesús inga tsaha yuhu miñi. Tan cuaha xaan nyivi ndu iin nu nyíí ra. Tan tsa cuenda tsa cuaha xaan ñi cuví, quihvi ra tsitsi yutun ndoo tsa canyií nu ndutya yuhu miñi can, tan tsinyaa ra tsitsi can. Tan ndoo tandihi maa nyivi nu nyiti. ² Tacan tan cuaha xaan tsa jacuahá ra tsi ñi tsihin cuhva. Tan tsitsi tsa jacuahá ra tsi ñi, catyí ra tsihin ñi:

³ —Tyaa soho ndo tsa cua cahan yu. Iin ra quita ra yuvehe ra. Tan cuahán ra cua tatsi ra trigu nu

ñuhu ra. ⁴ Tan cuhva tsa quití ra tsiti trigu can, cucoyo juhva tsi yuhu ityi. Maa tyin quitsi saa tan tsatsi ti naha ti itsi. ⁵ Tan juhva ca tsiti can cucoyo tsi nu yuu nu ña cuaha nyahyu yihí. Tan numi ñi cana tsiti can tyin ña cuaha nyahyu yihí tyañu yuu can. ⁶ Maa tyin tsa cana ñicanyii, iin yaha ñi na ityi tsi tyin ña cunu cuahán yoho tsi. ⁷ Tan juhva ca tsiti can cucoyo tsi tyañu iñu. Quivi cana tsiti can, tsahnü tsi iin caa ñi tsihin iñu can. Maa tyin iñu can numi ca tsahnü can tan tsahñi can trigu can. Yacan cuenda ña tsaha trigu can tsiti. ⁸ Maa tyin juhva ca tsiti can cucoyo tsi nu ñuhu vaha. Cana tsi tan tsahnü tsi, tan cuaha tsiti tsaha tsi. Tyin tsa intuhun tsiti can, tsaha tsi oco utsi tsiti tsitsi yoco tsi. Tan inga tsiti can tsaha tsi uñi xico, tan inga tsi tsaha tsi iin cientu —catyí ra Jesús tsihin ñi.

⁹ Tan catyí nyico ra tsihin ñi:

—Nyooho tsa iyó soho, tyaa soho ndo tsa caahán yu.

Nu tsahá cuenda ra Jesús nacuenda jacuahá ra tsi nyivi tsihin cuhva

(Mt. 13.10-17; Lc. 8.9-10)

¹⁰ Tsa yaha yacan tan ndoo maa ña ra Jesús tsihin ra tsicá tsihin ra tan nyivi nyicún tsi ra. Tan tsica tuhun ñi:

—¿Náa cuñí tsi catyí tsa cahan un nañi?

¹¹ Tan catyí ra tsihin ñi:

—Maa Nyoo catyí tyin jacotó yu tsi ndo tuhun xeehe nácaa ndacá ñaha ra. Maa tyin inga ca nyivi jacotó yu can tsi ñi tsihin cuhva ñi tyin ña cuñí ñi cunyicun vaha ñi tsi yu. ¹² Tyin vasu ndi maa nyehé ñi tsa javahá yu, cua cuví tsi tumaa tsa ña

nditsin nyehé ñi; vasu ndi maa tsiñí ñi, ña cua cutuñí iñi ñi tsa caahán yu. Tan ndi ña cua nasama ñi cuhva iyó ñi tan ndi ña cua jaha Nyoo tucahnu iñi tsi ñi tsa cuenda cuatyí ñi —catyí ra Jesús tsihin ñi.

Nu tsahá cuenda ra Jesús tsa cuñí tsi catyí tuhun ra tatsí

(Mt. 13.18-23; Lc. 8.11-15)

¹³ Tan catyí ndihí ra tsihin ñi:

—Tun ña cutuñí iñi ndo tuhun cahán yu nañi, ndi ña cua cutuñi iñi ndo tandihí ca tsa cua jacuaha yu tsi ndo tsihin cuhva ñi. ¹⁴ Ra tatsí trigu can cuví ra caahán tuhun Nyoo. ¹⁵ Yihí nyiví cuví ñi tumaa nu cucoyo tsiti trigu yuhu ityi tyin tsiñí ñi tuhun Nyoo, maa tyin yahá can, tan iin yaha ñi naá nyico iñi ñi tsa caahán Nyoo tsihin ñi tyin quihín nyaa nu ña vaha tuhun Nyoo tsa tatsí ra añima ñi. ¹⁶ Tan juhva nyiví cuví ñi tumaa nu cucoyo tsiti trigu tsata yuu tyin sií xaan cuñí ñi tsiñí ñi tuhun Nyoo juhva ñi quiví. ¹⁷ Maa tyin ña ndoó tsi añima ñi tan ña cuví cuahnu ñi tan juhva ñi quiví tsinú iñi ñi, yacan cuenda cuví ñi tumaa nu cucoyo tsiti tsata yuu tyin tsata yuu can luxu cuii ñi nyahyu yihí. Yacan cuenda ña tsahnú tsi tyin ña ñihí tsi nu cuhun yoho tsi. Tacan cuví nyiví can, tyin quiví vatsí tundoho siqui ñi, tan caahán nyiví tsi ñi tsa cuenda tuhun Nyoo, ndu uví iñi ñi tan jandihí ñi tsa tsinú iñi ñi tsi Nyoo. ¹⁸ Tan juhva nyiví cuví ñi tumaa nu cucoyo tsiti tyañu iñu tyin tsiñí ñi tuhun Nyoo, ¹⁹ maa tyin tsicá xaan iñi ñi tundoho ñayiví ihya tan ña tsicá iñi ñi tuhun Nyoo. Nyiyo iñi ñi tsa cuca, tan cuñí ñi coo tandihí tsa iyó nu ñuhu ñayiví

ihya tsi ñi. Tan tandihí yacan jatyañú can tsi ñi, tan cuví ñi tumaa cuví yutun tsa ña tsahá tsítí. ²⁰ Maa tyin nyívi tsa tsiñí tuhun Nyoo tan naquihín vaha ñi itsi, tan javahá ñi tandihí tsa caahán tsi, juvin ñi cuví tumaa ñuhu vaha nu cucoyo tsítí can tyin tsítí tsa cucoyo can caná vaha tsi, tsahnú tsi, tan yihí tsi tsahá tsi oco utsi tsítí. Inga tsi tsahá tsi uñi xico tsítí, tan inga tsi tsahá tsi cientu tsítí.

Nu cahan ra Jesús tyin ña taahán tsi tyihi xeehe yo ñuhu Nyoo tsa jandunditsín añima yo coto quihin nyaa ra itsi

(Lc. 8.16-18)

²¹ Tan catyí tucu ra tyehen tsihin ñi:

—¿A tsicán yo ñuhu tyuma tan tyihí xeehe yo can tsitsi iin caja o xuu tsito? Ñavin. Tyin tyuma can tinyíy yo can iin nu sucun tyin tacan tan janditsin can naní tsitsi vehe. ²² Tyin nduve tsa yihí xeehe tan ña cua quituvi, tan ndi tsa xeehe tan ña cua coto nyívi. Tyin tandihí maa tan cua quita nu nditsin tan coto yo can. ²³ Nyooho tsa iyó soho, tyaa soho ndo tsa caahán yu —catyí ra Jesús tsihin ñi.

²⁴ Tan catyí tucu ra:

—Tyaa soho vaha ndo tsa caahán yu tyin tun tyaá yahvi ndo tuhun tsiñí ndo, cuaha ca tsa cua cuhva Nyoo tsi ndo. ²⁵ Tyin nyívi tyaá soho tsa caahán yu, cuaha ca cua cuhva Nyoo tsi ñi. Maa tyin nyívi tsa ña tyaá soho, cua quihin nyaa ra nda cuanda tsa luxu tsa iyó tsi ñi tsa tsa yahá ñihí ñi.

Nu tsahá ra Jesús iin cuhva nácaa tsahnú iin tsítí

²⁶ Tan catyí tucu ra Jesús:

—Tsa ndacá ñaha Nyoo tsi nyivi cuví tsi tumaa tsiti tsa tatsí nyivi. ²⁷ Tyin nyivi tatsí ñi maa ñi tsiti can tan cuanuhú ñi yuvehe ñi. Tan tatun tsa yaha cuaha quivi tsa tatsí ñi, tacan tan cuahán ñi cuanyehé ñi inga tsaha. Tsa tsaá ñi tsa caná tsi, tsa tsahnú tsi. Maa tyin ña tsitó ñi nácaa caná tsi tan tsahnú tsi, ²⁸ tyin juven ñi maa ñuhu jacuahnú itsi. Tsa jihna ñi caná nuu tsi, yaha can tan quitá yoco tsi. Tsa yaha quita yoco tsi, tacan tan tsahá tsi tsiti. ²⁹ Tan tatun tsa tsitsa tsiti tsi, tacan tan jocón ñi itsi tyin tsa tahañ maa tsi quivi coyo tsi —catyí ra Jesús.

Nu caahán ra Jesús tyin tumaa cuví tsiti mostaza, tacan cuví tsa ndacá ñaha Nyoo tsi yo

(Mt. 13.31-32; Lc. 13.18-19)

³⁰ Tan catyí tucu ra Jesús:

—¿Nacaa cuví tsa ndacá ñaha Nyoo tsi nyivi? ¿A cuví jandu inducu yo itsi tsihin náa tsihin? Cuví. ³¹ Tyin cuví tsi tumaa iin tsiti mostaza tsa tatsí nyivi. Tsiti can cuví tsa nyihi ca tan ñavin ca tandihí ca tsiti tsa iyó nu ñuhu ñayivi. ³² Maa tyin tsa yaha tatsi tsi, caná tsi tan ndunahnú tsi, tan cuví tsi yutun tumaa nducuaya. Ndunahnú soco tun, tan cuahán saa cua quitatu ti naha ti nuu tun.

Nu tsahá cuenda ra Jesús nacuenda jacuahá ra tsi nyivi tsihin cuhva ñi

(Mt. 13.34-35)

³³ Tacan jacuahá ra Jesús tsi nyivi, tsihin cuaha cuhva, ndihí cuhva cuví cutuñí iñi ñi. ³⁴ Tan tandihí tsaha tsa cahañ ra tsihin ñi maa ñi maa tsihin cuhva cahañ ra. Maa tyin cahañ catsi ra tsihin ra tsicá tsihin ra.

*Nu jacutaxín ra Jesús tatyí xaan nu miñi
(Mt. 8.23-27; Lc. 8.22-25)*

³⁵ Tsa tseñi juvin ñi maa quiví can, catyí ra Jesús tsihin ra tsicá tsihin ra:

—Cohon ndo inga tsiyo miñi.

³⁶ Tacan tan ra Jesús tan ra tsicá tsihin ra nacoo ra naha tsi nyiví tan quihví ra naha tsitsi yutun ndoo nu nyaá maa ra Jesús, tan cuahán ra naha. Tan cuanyicún tucu inga ca yutun ndoo nu yihí juhva nyiví tsi ra naha. ³⁷ Tan quitsahá yihí tatyí xaan nu miñi can, tan jacuhún tsi ndutya tsitsi yutun ndoo nu yucú ra naha, tan quitsahá cuñí cutu yutun ndoo can. ³⁸ Tan ra Jesús canyíí ra quixí ra tsa yatyin xuu yutun ndoo can, tan nyanaá iin jahma jiñi ra. Jandoto ra naha tsi ra, tan catyí ra naha tsihin ra:

—¡Maestro! ¿a ña jahá un cuenda tyin cuñí nyee yo?

³⁹ Tacan tan nduvitá ra Jesús tan jacutaxín ra tatyí xaan can. Tan catyí ra tsihin ndutya:

—¡Taxin ñi!

Tan cutaxín tatyí can tan ndutya can. Tacan tan taxin cuii ñi cuví. ⁴⁰ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra tsicá tsihin ra:

—¿Nacuenda yuuhví xaan ndo? ¿A ña tsinu iñi ndo? —catyí ra tsihin ra naha.

⁴¹ Maa tyin iyo xaan cuñí ra naha tsa nyehe ra naha tsa cuví. Tan tsicá tuhun tahan ra naha tan catyí ra naha:

—¿Yóo ra cuví ra ihya? Tyin nda cuanda tatyí tan ndutya tyaá yahvi tsi naha tsi tsi ra —catyí ra naha.

5

*Nu caahán ra Jesús tyin ra caahán tuhun Nyoo
cuví ra tumaa iin ra tatsí Nu nduvahá iin ra Gadara
tsa yihí tatyí ña vaha*

(Mt. 8.28-34; Lc. 8.26-39)

¹ Tsaá ra naha inga tsiyo miñi nda nu ñuhu cuenda Gadara. ² Tsa quitá ra Jesús tsitsi yutun ndoo, tan quitá iin ra yihí tatyí ña vaha nu ndaa cumi santu, tan tsaá ra nu nyaá ra. ³ Tan nu ndaa can iyó maa ra can. Tsaahñí ñi tsi ra, maa tyin ña cuví maa ndoo taxin ra. Ndi tsihin cadena tan ña cuví cunuhñí ra. ⁴ Cuaha xaan tsaha tsahñi nyivi tsaha ra tan ndaha ra tsihin cadena, maa tyin tsaahnyá cuatyí ra can. Tan yoñi maa cuví cunye tsi ra. ⁵ Tan tsicá nuu maa ra caná tsaá ra jiñi yucu tan nu ndaa cumi santu tsa tsa cuaa tan tsa tsinu cahñi. Tan jañicueehé ra tsi ra tsihin yuu. ⁶ Maa tyin ndi cañi ca quitá ra Jesús, tan nyehe ra can tsi ra, tan tsinú xaan ra tsahan ra, tsicuiñi tsiti ra nuu ra. ⁷ Tan caná tsaá ra tan catyí ra:

—¿Nacuenda tyihí un tsi un tsihin yuhu, yooho Jesús, Sehe Nyoo, nyaá gloria? Tsihin sivi Nyoo caahán ndaahvi yu tsihin un, ña janyehe un tundoho tsi yu.

⁸ Tacan catyí nu tatyí ña vaha can tsihin ra Jesús tyin tsa yahá cahan ra tsihin nu tyehen:

—¡Yooho tatyí ña vaha, jaña tsi ra ihya! —catyí ra.

⁹ Tan ra Jesús tsicá tuhun ra tsi nu, tan catyí ra:

—¿Náa nañi un?

Tan catyí nu tatyí ña vaha can tsihin ra:

—Yuhu nañi yu Legión, tyin cuaha xaan ndi.

¹⁰ Tan caahán ndaahvi nu tsihin ra Jesús na ña jacuhun cañi ra tsi nahnu. ¹¹ Yatyin ñi yucu can yucú cuaha quini tsatsí ti naha ti. ¹² Tacan tan catyí tandihí nahnu tsihin ra Jesús:

—Jacuhun tsi ndi tsitsi quini nyecú ican, tan cuhva ndatu tsa quihvi ndi tsitsi ti naha ti —catyí nahnu.

¹³ Tacan tan tsaha ra Jesús ndatu tsi nahnu, tan quihvi nahnu tsitsi quini can. Quita nahnu tsi ra can tan quitá tumaa uvi mil quini yucú can. Tsa quihvi nahnu tsitsi ti naha ti, quitsaha tsinú ti naha ti, tan yaha ti naha ti yuhu xahva tan cucoyo ti naha ti tsitsi miñi, tan tsihi ti naha ti tsitsi ndutya.

¹⁴ Tacan tan ra jahá cuenda quini can naha ra, nayuhvi xaan ra naha tan tsinú xaan ra naha cuahán ra naha cuanuhú ra naha cuacatyí tuhun ra naha tsa cuvi can tsihin nyivi ñuu can tan inga ca nyivi tsa taahán ra naha ityi cuhu. Tan tandihí nyivi tsa cahan ra naha tsihin, tsahan ñi tsinyehe ñi tsa cuvi can. ¹⁵ Cuhva tsa tsaa ñi nu nyí ra Jesús, nayuhvi xaan ñi tsa nyehe ñi tsi ra tsa yihí tatyí ña vaha can. Nyaá taxin ra, nditsí ra jahma, tan vaha cuñí ra. ¹⁶ Tan tandihí maa nyivi tsa nyehe tsa tahañ ra can tan tsa tahañ quini can, catyí tuhun ñi can tsihin inga ca nyivi. ¹⁷ Tacan tan quitsaha caahán ndaahvi ñi tsihin ra Jesús, na ña ndoo ra nu ñuhu ñi.

¹⁸ Tsa tsa cua quihvi nyico ra Jesús tsitsi yutun ndoo can, ra tsa yihí tatyí ña vaha can caahán ndaahvi ra tsihin ra Jesús na cuhva ra cuhun ra tsihin ra. ¹⁹ Maa tyin ña tsaha ra Jesús cuhun ra tsihin ra, tan catyí ra tsihin ra:

—Cuanuhu yuvehe un nu iyó nyiví un, tan catyi tuhun tsihin ñi tandihí tsa javaha Jutu Mañi yo Nyoo tsihin un, tan nácaa cundaahví ñi ra tsi un.

²⁰ Tacan tan cuanuhú ra tan quitsaha catyí tuhun ra tsihin nyiví iyó tandihí ñuu tsa cayucú Decápolis tandihí tsa javaha ra Jesús tsihin ra. Tan iyo xaan cuñí ñi.

Nu nduvaha sehe ra Jairo tan ñaha tsa tñin jahma ra Jesús

(Mt. 9.18-26; Lc. 8.40-56)

²¹ Tsa tsaá ra Jesús tsihin yutun ndoo nda inga tsiyo miñi can, tsaá cuaha nyiví nu tsaá ra. Tan ndoo ra yuhu miñi ican. ²² Tacan tan tsaá iin ra nyisó tyiñu vehe ñuhu, nañí ra Jairo. Cuhva tsa nyehe ra tsi ra Jesús, tsicuiñi tsiti ra nuu ra. ²³ Tan caahán ndaahvi ra tsihin ra tan catyí ra:

—Cohon tsihin yu yuvehe yu tan tyiso ndaha un jiñi ñaha sehe yu, na nduvaha ña tyin tsa cuñí cúu cuii ña ña.

²⁴ Tacan tan cuahán ra Jesús tsihin ra, tan cuaha xaan nyiví cuahán cuanyicún tsi ra, nda cuanda catyihí tahan ña maa ñi. ²⁵ Tsihin nyiví can cuahán ndihí iin ñaha cuuhví. Ñaha ihya tsa quitá maa utsi uvi cuiya ndohó ña cuehe tsa cuún niñi ña. ²⁶ Tan cuaha xaan tundoho nyehe ña tsihin tsa cuaha doctor. Tandihí xuhun ña janaa ña tsihin ra naha, maa tyin nduve maa náa catyi janaa ña xuhun ña tyin vihi ca nduñihí cuuhví ña. ²⁷ Tsa tsiñi ña caahán nyiví tyin tsaá ra Jesús, natuhva ña ityi tsata ra tan tñin ña jahma ra. ²⁸ Tyin tsicá ñi maa ña: “Tatun tñin yu vasu tan jahma ra, cua nduvaha yu”. ²⁹ Tsa tñin ña jahma ra iin yaha ñi

cutaxin tsa cuún niñi ña. Tan tuv̄i iñi cuñu ñuhu ña tyin tsa janduvaha ra tsi ña. ³⁰ Tsa tuv̄i iñi ra Jesús tyin nduvaha iin nyiv̄i tsihin tunyee iñi tsa iyó tsi ra. Tacan tan nanyico coo ra ityi tsata ra tan tsica tuhun ra tan catyí ra:

—¿Yóo t̄in jahma yu?

³¹ Tacan tan catyí ra tsicá tsihin ra:

—¿Nacuenda tsicá tuhun ca un: yóo t̄in jahma un? tan nyehé vaha un tyin cuaha xaan nyiv̄i nycún tsi un tan tyañu xaan jahá ñi —catyí ra naha tsihin ra.

³² Maa tyin ra Jesús nanyehe ra nan̄i ñi tyin cuñi ra coto ra yóo t̄in jahma ra. ³³ Tacan tan ñaha can tsahan ña tsicuñi t̄iti ña nuu ra Jesús tyin tsitó vaha ña tyin tsa nduvaha ña. Yuuhví ña tan nihi ña tsahan ña tsicatyí tuhun ña tandihi tsa nditsa tsihin ra. ³⁴ Tan catyí ra Jesús tsihin ña:

—Nduvaha un tyin tsinú iñi un. Na cuhun vaha un, tan na ña cuhvi ca un —catyí ra Jesús tsihin ña.

³⁵ Ndi caahán ca ra Jesús tan tsaá nyiv̄i quee yuvehe nu cuahán ra, tan catyí ñi tsihin ra jatsii vehe can, ra nyisó tyiñu vehe ñuhu:

—Tsa tsihi ñaha luhlu sehe un. Ña çahan yuhu ca un tan ña jatyañu ca un tsi ra Maestro ihya —catyí ñi tsihin ra.

³⁶ Maa tyin ra Jesús ña tyaá yahvi ra tsa caahán ñi, tan catyí ra tsihin ra nyisó tyiñu vehe ñuhu:

—Ña nayuhvi un; ts̄inu iñi yooho —catyí ra tsihin ra.

³⁷ Tan ña tsaḥa ra cuhun cuaha nyiv̄i tsihin ra. Tan quih̄in ra tsi ra Pedro tan ra Jacobo tan ra Juan, yañi ra Jacobo cuahán ra naha tsihin ra.

³⁸ Tsa tsaá ra naha yuvehe ra nyisó tyiñu vehe

ñuhu, nyehe ra Jesús tyin tsacú xaan nyivi tan caná tsaá ñi. ³⁹ Quihv̄i ra tsitsi vehe tan tsicá tuhun ra tsi ñi:

—¿Nacuvi tyin iyo xaan jacuvaá ndo, tan tsacú xaan ndo? Ñaha luhlu ihya quixí ña; ñavin tsih̄i ña —catyí ra tsihin ñi.

⁴⁰ Maa tyin ña tsinū iñi ñi tan tsacū naaha ñi nyehé ñi tsi ra. Tacan tan tavā ra tsi tandih̄i ñi nuquehe, tan quih̄in ra tsi jutu ñaha luhlu tsa tsih̄i can tan sihi ña tan ra tsa tsaá tsihin ra, tan quih̄vī tandih̄i ñi nu canyíi ña. ⁴¹ Tan t̄in ra ndaha ña, tan catyí ra tsihin ña:

—Talita cumi —tan cuñí tsi catyí tsi tyehen: Catyí yu tsihin yooho ñaha luhlu, j̄nd̄v̄ita!

⁴² Juv̄in ñi cuhva can tan nduvit̄a ña, tan nacacā ña. Utsi uvi cuiya ña. Tan tsa nyehē nyivi tsa iyo tsa javaha ra Jesús, iyo xaan cuñí ñi cuvi. ⁴³ Maa tyin ra Jesús ñihi tsahā cuenda ra tsi ñi tyin na ña cahan ñi tsa nyehē ñi tsihin ndi intuhun maa nyivi. Tan tavā tyiñu ra tsi sihi ña na cuhva ña tsa catsi ña.

6

Nu tsinuhu ra Jesús ñuu Nazaret nu tsahn̄u ra (Mt. 13.53-58; Lc. 4.16-30)

¹ Tacan tan quit̄a ra Jesús ican, tan cuanuhu ra nda ñuu ra. Tan ra tsicá tsihin ra cuahán ndih̄i ra naha tsihin ra. ² Tan tsa tahān tsi quivī quitatú nyivi, tacan tan cuahán ra naha vehe ñuhu tan quitsahā jacuahá ra Jesús tsi nyivi. Tan cuaha ñi yucú tyaá soho ñi tsa caahán ra. Iyo cuñí ñi tsa tsiñi ñi tsa caahán ra, tan catyí ñi:

—¿Numaa tahān cutuhvā ra ihya tandih̄i tsa tsitó ra? ¿Yóo tsahā tsa tsiñi tuñi iñi ra? ¿Tan nácaa

cutuhva ra javahá ra tsa iyo? ³ Tan ra tahví yutun cuví ra. Tan sehe ña María cuví ra. Tan yañi ra cuví ra Jacobo, ra José, ra Judas, tan ra Simón, tan ñiñaha cuhva ra iyó ñi nu iyó yo ihya —catyí ñi.

Tan ña cuñi ñi tyaa yahvi ñi tsi ra. ⁴ Maa tyin catyí ra tsihin ñi:

—Tandihí ñi ityi tan jahá tandihí nyívi tsa ñayívi tsi ra cuví ndusu yuhu Nyoo, maa tyin nyívi ñuu ra, tan nyívi ra, tan nyívi vehe ra ña tyaá yahvi ñi tsi ra —catyí ra Jesús.

⁵ Tan tyiso ndaha ra jiñi juhva nyívi cuuhví, tan janduvaha ra tsi ñi, maa tyin ña cuví javaha ra inga ca tsa iyo. ⁶ Tan iyo cuñi ra tyin ña tsinú iñi ñi tsi ra. Tacan tan cuahán ra cuajacuahá ra tsi nyívi iyó tandihí ñi ñuu nyihi tsa cayucú yatyin ñi ñuu can.

Nu jacuhun ra Jesús tsi ra tsicá tsihin ra cucahan ra naha tuhun Nyoo

(Mt. 10.5-15; Lc. 9.1-6)

⁷ Tsa yaha yacan tan cana ra tsi tsa utsi uvi ra tsicá tsihin ra, tyin jacuhun ra tsi ra naha cucahan ra naha tuhun Nyoo. Tacan tan quitsaha jacuhún ra uvi uvi ra naha. Tan tsaha ra ndatu tsi ra naha tsa tava ra naha tatyí ña vaha tsi nyívi. ⁸ Tan catyí ra tsihin ra naha tyin ña cundaha ra naha tsa cundaha ra naha; ndi marali, ndi tsa catsi ra naha, tan ndi xuhun. Nduve náa cundaha ra naha; maa tyin cuví cundaha ra naha yutun ñi. ⁹ Tan cunyaa nditsan tsaha ra naha. Tan ña cundaha ra naha inga nditsi jahma, na cuhun ra naha tsihin cuhva nditsi ñi maa ra naha. ¹⁰ Tan catyí ra tsihin ra naha:

—Cuhva tsa tsaa ndo iin ñuu, quihvi ndo iin vehe, tan ndo ndo ican nda cuanda quita ndo ñuu

can. ¹¹ Tan tatun tsaá ndo iin ñuu tan ña naquihin cuenda nyivi iyó ñuu can tsi ndo, tan ña cuñi ñi tyaa soho ñi tsa cua cahan ndo, quita ndo ican tan naquisi ndo nyaca tsaha ndo tan yacan janaha tyin ndoo cuatyí ñi siqui ñi. Tsa nditsa catyí yu tsihin ndo, tyin quivi cua tatsi tuñi Nyoo tsi nyivi, ñihi ca cua tatsi tuñi ra tsi ñi can tan ñavin ca nyivi ñuu Sodoma tan ñuu Gomorra —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

¹² Tacan tan cuahán ra naha cuacahán ra naha tuhun Nyoo tsihin nyivi. Tan catyí ra naha tyin na ndu uvi iñi ñi cuatyí ñi, tan na nanducu ñi tsi Nyoo. ¹³ Tan cuaha ñi nyivi tava ra naha tatyí ña vaha. Tan tyihí ra naha acetye tsi nyivi cuuhví tan nduvaha ñi.

Nu tsahá cuenda tsi nácaa tsihi ra Juan, ra jacoondutyá tsi nyivi

(Mt. 14.1-12; Lc. 9.7-9)

¹⁴ Ra rey Herodes tsitó ra tsa javahá ra Jesús tyin tandihí nyivi tan caahán ñi tsa javahá ra, tan tsicá iñi ra tyehen:

—Ra ihya cuví ra Juan, ra jacoondutyá tsi nyivi, ra tsa tsihi. Vityin nandoto ra. Juvín ra cuví can, yacan cuenda iyó tunyee iñi tsi ra —cuñí ra Herodes, tsicá iñi ra.

¹⁵ Yihí nyivi catyí ñi:

—Ra Elías, ra cuví ndusu yuhu Nyoo tahañ tsanaha, cuví ra.

Tan catyí tucu inga ñi:

—Ndusu yuhu Nyoo cuví ra, tumaa ra tsicoo tahañ tsanaha naha ra —catyí ñi.

¹⁶ Tsa tsiñi ra Herodes tandihí tsa caahán nyivi, tan catyí ra:

—Ra ihya cuví ra Juan tsa tava tyiñu yu tyahnya jucun. Vityin nandoto ra —catyí ra Herodes.

¹⁷ Tacan catyí ra tyin juvin ñi maa ra tava tyiñu na tyihi ra naha tsi ra Juan vehe caa tan cuhñi ra naha tsi ra tsihin carena. Tacan javaha ra Herodes tsihin ra Juan tsacatyí ña Herodías tsa cuví ñasihi ra Felipe yañi ra. Ra Herodes quihin ra tsi ña Herodías tyin cuví ña ñasihi ra ¹⁸ Tan tsa tacan javaha ra, catyí ra Juan tsihin ra tyin ña vaha tsa quihin ra tsi ña Herodías tyin ñasihi yañi ra cuví ña.

¹⁹ Yacan cuenda ndasi cuñi ña Herodías nyehé ña tsi ra Juan. Cuñi ña cahñi ña tsi ra, maa tyin ña cuví, ²⁰ tyin ña tsahá ra Herodes tyin tsitó ra tyin ra vaha cuví ra Juan tan cuiti iyó ra nuu Nyoo, tan yuuhví ra Herodes tsi ra. Yacan cuenda jahá cuenda vaha ra tsi ra. Vasu ndi maa ña cutuñi iñi ra Herodes tandihi tsa caahán ra Juan, maa tyin vaha cuñi ra tyaá soho ra tsa caahán ra. ²¹ Maa tyin tsa tahan tsi quivi cacu ra Herodes javaha ra iin vico. Tan cana ra tsi ra cumí tyiñu naha ra, tan ra yihí ndaha andarú naha ra, tan nyivi cuca tsa iyó ityi Galilea. Quivi ihya tsican ña Herodías tsa cuñi ña tsi ra Herodes. ²² Tyin ñaha sehe ña tahan ña tsicuañi ña yaa nu iyó vico ra Herodes. Tan tahan xaan iñi ra Herodes tan ra nyecú cuxiñi tsihin ra cuhva tsañi ña. Tacan tan catyí ra Herodes tsihin ña:

—Ndacan tsi yu náa cuñi maa un. Náa tahan ñi maa tsi cua ndacan un tsi yu cua cuhva maa yu can tsi un. ²³ Tsitó maa Nyoo tyin cua cuhva yu tsa cua ndacan un. Tun ndacan un sava ñuhu tsa ndacá

ñaha yu, cua cuhva yu can tsi un —catyí ra tsihin ña.

²⁴ Tacan tan quita ña, cuahán ña cuandacá tuhun ña tsi sihi ña tan catyí ña:

—¿Náa ndacan yu tsi ra?

Tan catyí sihi ña:

—Ndaçan jiñi ra Juan, ra jacoondutyá tsi nyivi tsi ra —catyí ña.

²⁵ Tacan tan numi ñi quihvi nyico ñaha tyuvaa can nu nyii ra rey Herodes, tan catyí ña tsihin ra:

—Cuñi yu jiñi ra Juan, ra jacoondutyá tsi nyivi. Cahnya jucun ra tan tinyii un jiñi ra nuu iin coho, cuhva un tsi yu vityin vityin ñi —catyí ña tsihin ra.

²⁶ Tacan tan cuihya xaan cuñi ra rey can cuvi. Maa tyin tsa cuenda tsa cahan ra tyin cua cuhva maa ra tsa cua ndacan ña, ña cuñi ra jandavi ñaha ra tsi ña tyin tandihi maa nyivi yucú vico can tan tsiñi ñi tsa cahan ra, yacan cuenda tsaha ra tsa tsican ña.

²⁷ Numi ñi tava tyiñu ra rey can tsi iin andaru na cuquihin ra jiñi ra Juan. ²⁸ Tsahan andaru can tsitsi vehe caa, tan tsahnya ra jucun ra Juan. Tan tsindaca ra jiñi ra Juan tsi ñaha tyuvaa can, nyii tsi nu iin coho. Tan nacuhva cuenda ña can tsi sihi ña.

²⁹ Tsa tsito ra nyicún tsi ra Juan tsa cuvi, tsahan ra naha tsiquihin ra naha cuñu ñuhu ra, tan tsicutsi ra naha can.

Nu jacatsi ra Jesús uhun mil rayi

(Mt. 14.13-21; Lc. 9.10-17; Jn. 6.1-14)

³⁰ Tsa yahá yacan tan ndu iin ra tsicá tyiñu ra Jesús tsihin ra, tan catyi tuhun ra naha tsihin ra tandihi tsa javaha ra naha, tan tsa jacuhá ra naha

nu tsaḥaṇ ra naha tsicahaṇ ra naha tuhun Nyoo tsihin nyivi. ³¹ Tan catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—Cohon ndo iin nu taxin caa, quitatu yo luxu.

Tacan catyí ra tsihin ra naha tyin cuaha xaan nyivi cuahán tan vatsí, tan ndi ña cuyatyí ra naha catsi ra naha jahá ñi. ³² Tacan tan quihvi ra Jesús tsihin ra naha tsitsi iin yutun ndoo tan cuahán ra naha iin nu taxin caa. ³³ Maa tyin cuaha xaan nyivi nyehe ñi cuahán ra naha. Tan nacotó ñi tsi ra Jesús. Tacan tan cuahán ñi tsihin tsaha ñi, quita ñi tandihi ñi ñuu tan jihna ca ñi tsaá nu cua tsaá ra Jesús. ³⁴ Cuhva tsa tsaá ra naha, quita ra Jesús tsitsi yutun ndoo tan nyehe ra tyin cuaha xaan nyivi yucú ican. Tan cundaahvi iñi ra nyehe ra tsi ñi, tyin yucú ñi tumaa tsiyucú mbee tun nduve ra jahá cuenda tsi ti naha ti. Tacan tan quitsaha jacuahá ra cuaha xaan tuhun vaha tsi ñi. ³⁵ Tsa tsa cua cuiso ñicanyii, tan natuhva ra tsicá tsihin ra Jesús xiin ra tan catyí ra naha tsihin ra:

—Tsa cueñi xaan, tan nduve nyivi iyó yatyin ñi ihya. ³⁶ Vaha ca jacunuhu un tsi nyivi tyin ihya nduve tsa catsi ñi. Tan na kujata ñi paan catsi ñi vehe tsa iyó tsitsi cuhu ihya tan ñuu tsa cayucú yatyin ñi —catyí ra naha tsihin ra.

³⁷ Maa tyin nacahaṇ ra Jesús, tan catyí ra:

—Cuhva nyooho tsa catsi ñi.

Tacan tan nacahaṇ ra naha tan catyí ra naha:

—Vasu ndi maa jaha tyiñu ndi iñu yoo, ña cua ñihi ndi xuhun jata ndi paan catsi tandihi nyivi ihya.

³⁸ Tan catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—Nyehe jihna ndo najava paan ndahá ndo
—catyí ra.

Cuhva tsa tsito ra naha najava paan ndahá ra
naha, tacan tan tsicahān ra naha tsihin ra tan catyí
ra naha:

—Ndahá ndi uhun taahan ñi paan tan uvi taa-
han ñi tyaca.

³⁹ Tacan tan catyí ra tsihin nyiví na cunyecu ñi
nu cuhu can. ⁴⁰ Tan tsinyecu cuenda cientu tan
cuenda uvi xico utsi ñi tsa iin cuhva tsinyecu ñi.
⁴¹ Tacan tan quihñ ra Jesús tsa uhun paan can tan
nduvi tyaca can. Tan nanyehe ndaa ra ityi síqui,
tan nacuhvā ra tyahvi nyoo tsi Nyoo, tsa yaha tan
tsahnū cuatyí ra paan can, tan tsaha ra can tsi ra
tsicá tsihin ra tyin tsatsa ra naha can tsi nyiví. Tsa
ndihí tsatsā ra naha paan can, tan tsatsā ndihí ra
naha tyaca. ⁴² Tsatsí tandihí ñi tan ndahā iñi ñi.
⁴³ Tan jacutu ra naha utsi uvi tyica tsihin paan tan
tyaca tsa ndoo. ⁴⁴ Tan uhun mil rayi tsatsí paan
can.

Nu tsicá ra Jesús nu ndutya
(Mt. 14.22-27; Jn. 6.16-21)

⁴⁵ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra tsicá tsihin
ra na yaha sava ñi ra naha nu miñi can tan cuhun
cuae ñi ra naha nda ñuu Betsaida tsitsi tsa ndi ja-
cunuhu ra tsi nyiví yuvehe ñi. ⁴⁶ Tsa yaha cuanuhu
nyiví, tacan tan cuahán ra Jesús cuandacán tahví
ra tsi Nyoo iin jiñi yucu. ⁴⁷ Tsa tsa cuñi cuaa,
yutun ndoo nu cuahán ra tsicá tsihin ra Jesús tsa
cuahán can nda mahñu miñi, tan maa ra ndi nyíi
ra yuhu miñi can. ⁴⁸ Tan tsa nyehe ra tyin ña cuví
jacacá vaha ra naha yutun ndoo jahá tatyí, tacan

tan cuahán tsihin tsaha ra nu ndutya nu cuahán ra naha tsa tsa cuñí tuvi, nyicún tsicá nyicún tsicá ñi ra tsi ra naha. Tan tsa cua yaha tsiyo ra nu cuahán ra naha. ⁴⁹ Maa tyin tsa nyehe ra naha tsicá ra nu ndutya, tsicá ñi ra naha tyin tatyí cuví ra, tacan tan quitsahá caná tsa ra naha ⁵⁰ tyin tandihí ra naha nyehe ra naha tsi ra tan nayuhví ra naha. Maa tyin nacahan ra tan catyí ra tsihin ra naha:

— ¡Ña nayuhvi ndo tyin maa yu cuví!

⁵¹ Tacan tan quihví ra tsitsi yutun ndoo nu yucú ra naha, tan tsa yahá quihví ra, iin yaha ñi cutaxin tatyí can. Tan iyo xaan cuñí ra naha cuví ⁵² tyin ñaha ca cutuñi ñi ra naha tsa iyo tsa javahá ra tsihin paan, tyin ndi ndava añima ra naha.

Nu janduvahá ra Jesús nyívi cuuhví tsa iyó nduhva tsa nañí Genesaret (Mt. 14.34-36)

⁵³ Yahá sava ra naha nu miñi can tan tsaá ra naha Genesaret inga tsiyo yuhu miñi can, tan tsahñi ra naha yutun ndoo can yatyin ñi yuhu ndutya. ⁵⁴ Cuhva tsa quitá ñi ra naha tsitsi yutun ndoo can, tan nacoto nyívi tsi ra Jesús. ⁵⁵ Tacan tan tsinú xaan ñi cuahán ñi cuajacotó ñi tsi nyívi iyó naní cahnu ityi can tyin tsaá ra Jesús. Tan tsaá cuaha nyívi quee tandihí ñi ñuu nu nyíi ra, tan yucú nyívi cuuhví nu tsitó tsaá tsihin ñi. ⁵⁶ Tan tandihí ñi ityi nu cuahán ra tsitsi ñuu nyíhi o tsitsi ñuu nahnu, o tsitsi huhu, tsaquín nyívi nyívi cuuhví yuhu ityi. Tan caahán ndaahvi ñi tsihin ra na huhva ra tñ ñi cuuhví can vasu tan yuhu jahma ra tan nduvaha ñi. Tan tandihí maa nyívi tsa tñ jahma ra nduvahá ñi.

7

Tsa jativí tsi nyivi nu Nyoo
(Mt. 15.1-20)

¹ Tacan tan tsaꞗ juhva ra fariseo tan juhva ra maestro cuenda ley vehe ñuhu tsa quee ñuu Jerusalén naha ra nu nyíí ra Jesús. ² Ra ihya naha ra nyehe ra naha tyin juhva ra tsicá tsihin ra Jesús ña nacatyꞗ ra naha ndaha ra naha tan tsatsí ra naha tumaa catyí maa costumbre ra naha. Tsa cuenda yacan catyí ra naha tyin ña vaha javahꞗ ra can naha ra. ³ Tyin ra fariseo naha ra javahá ra naha tumaa catyí costumbre tsii tsaahnu ra naha tacan tucu ñi tandihí ca nyivi Israel ña cuví catsi ñi tun ña nacatyá ñi ndaha ñi cuaha tsaha tumaa iyó maa ñi. ⁴ Tan tatun ña nacatyꞗ ñi ndaha ñi tsa tsaá ñi quee ñi nuyahvi, ña cuví catsi ñi. Iyó cuaha ca costumbre tsa tuhvá ñi javahá tumaa tsa nacatyá ñi vasu, jarra, tan tandihí ndaha tyiñu tsa tsinú tsihin caa tsa iyó tsi ñi tan nda cuando cama ñi. ⁵ Tacan tan tsicꞗ tuhun ra fariseo tan ra maestro cuenda ley naha ra tsi ra Jesús, tan catyí ra naha:

—¿Nacuenda tyin ña javahá ra tsicá tsihin un naha ra cuhva nacoꞗ tsii tsaahnu yo naha ra? Tyin ña nacatyá jihna ra naha ndaha ra naha tumaa iyó maa yo tan tsatsí ra naha —catyí ra naha tsihin ra.

⁶ Tan nacañan ra Jesús, tan catyí ra:

—Nditsa tsa cañan ra Isaías, ra cuví ndusu yuhu Nyoo tuhun nyooho tsa jahá ndo tyin vaha xaan ndo tan ña nditsa ndo. Tyin catyí ra tyehen:

Nyivi ihya jacahnú ñi tsi yu tsihin yuhu ñi.

Maa tyin ñavin tsihin tsa ñi iñi añima ñi.

⁷ Yacan cuenda nduve yahvi nyaá jacahnú ñi tsi yu,
 tyin maa ñi maa tuhun caahán nyiví jacuahá ñi
 tan ñavin tuhun yu jacuahá ñi, catyí ra Isaías
 tuhun ndo jahá Nyoo, catyí ra Jesús tsihin ra
 naha.

⁸ Tyin nyooho nacoḡ ndo cuhva caahán Nyoo, tan
 nyicún ndo cuhva caahán nyiví ñi, tumaa tuhvá
 ndo nacatya ndaha tyiñu ndo, tan inga ca tsa
 tuhvá ndo javahá. ⁹ Nyooho tyaá tsiyo ndo tuhun
 caahán Nyoo, tacan tan javahá ndo tuhun tsahnu
 tsa nacoḡ tsi tsaahnu ndo. ¹⁰ Tyin catyí ley Nyoo
 tsa tyaá ra Moisés: “Tyaá yahvi ndo tsi jutu ndo
 tan tsi sihi ndo, tyin tandihí nyiví tsa cua cahan
 ndavaha ñi tsi jutu o tsi sihi, cua cúu ñi” catyí
 ley Nyoo tsa tyaá ra Moisés. ¹¹ Maa tyin nyooho
 catyí ndo tyin cuví catyí iin nyiví tsihin jutu ñi o
 sihi ñi tyehen: “Ña cuví jatyinyee yu tsi un tyin
 tandihí tsa iyó tsi yu cuví tsi Corbán.” (Tuhun
 ihya cuñí tsi catyí: “Tsa ndihí can tsahá cuenda
 yu tsi Nyoo.”) ¹² Tan tatun catyí nyiví tacan, ña
 cuñí ca tsi jatyinyee ñi tsi jutu ñi o tsi sihi ñi, catyí
 ndo. ¹³ Yacan cuví tsa javahá ndo vityin, tyaá tsiyo
 ndo tuhun caahán Nyoo, tsahan tyaá yahvi ca ndo
 tuhun tsahnu cuhva iyó maa ndo. Tan cuaha ca
 tsa tacan caá javahá ndo —catyí ra Jesús.

¹⁴ Tacan tan caná nyico ra Jesús tsi nyiví tan catyí
 ra tsihin ñi:

—Tyaá soho vaha tandihí ndo tsa cua cahan yu,
 tan nducu ndo cuhva cutuñi iñi ndo. ¹⁵ Tsa quihví
 yuhu nyiví, ña cuví jativí tsi tsi ñi. Tsa jativí tsi ñi
 cuví tsa quitá ñima ñi. ¹⁶ Nyooho tsa iyó soho, tyaá
 soho ndo tsa caahán yu —catyí ra Jesús tsihin ñi.

¹⁷ Tsa yaha nacoo ra Jesús tsi nyivi, tan quihvi ra tsitsi vehe, tacan tan tsica tuhun ra tsica tsihin ra náa cuñi tsi catyi tsa cahan ra. ¹⁸ Tan catyi ra tsihin ra naha:

—¿A ndi nyooho tan ña cutuñi ñni ndo? ¿A ña tsitó ndo tyin tsa quihvi tsitsi yo ña cuvi jativi tsi tsi yo? ¹⁹ Tyin tsitsi yo quihvi tsi tan ñavin añima yo. Yaha can tan quitá tsi tsitsi cuñu ñuhu yo —catyi ra Jesús.

Tsihin tsehe janaha ra tyin tandihi nyayu tan vaha catsi yo itsi. ²⁰ Tan catyi tucu ra:

—Tsa quitá añima nyivi, yacan jativi tsi ñi. ²¹ Tyin tsa caquiñi tsa tsica ñni ñi tsitsi añima ñi quitá can, tacan tan rayi cuñi ra coo inga ñaha tsi ra, o ñiñaha cuñi ñi coo inga rayi tsi ñi. Yihí ra tsicoó ra tsihin inga ñaha tan ña tindaha ra tsihin ña. Yihí rayi tsicoó ra tsihin ra ndusihi. Tan yihí ñiñaha tsicoó ñi tsihin ñi nduyi. Tan yihí ñi cuñi ñi cahni ñi nyivi, ²² o cuñi ñi suhu ñi. Yihí ñi cuñi ñi coo tsa tsii inga nyivi tsi ñi; yihí ñi javahá ñi tsa caquiñi; yihí ñi jandavi ñaha ñi; yihí ñi iyó inga viciu tsi ñi; yihí ñi nyiyo ñni ñi; yihí ñi caahan ñi cuendu; yihí ñi cahnu jahá ñi tsi ñi; yihí ñi soho javahá ñi. ²³ Tandihí tsa ña vaha ihya, quitá can tsitsi añima nyivi, tan jativi can tsi ñi —catyi ra Jesús tsihin ra naha.

Nu tsinu ñni iin ñaha inga ñuu tsi ra Jesús

(Mt. 15.21-28)

²⁴ Tsa yaha yacan tan quitá ra Jesús ñuu can, tan cuahan ra ñuhu nu canyi ñuu Tiro tan ñuu Sidón. Tsa tsaá ra ican, quihvi xeehe ra tsitsi iin vehe tyin ña cuñi ra coto nyivi numaa nyii ra. Maa tyin ña cuvi cunyi xeehe ra ²⁵ tyin yatyí xaan tsito sihi iin

ñaha tyuvaa tsa yihí tatyí ña vaha nu nyíí ra. Tacan tan cuahán ña nu nyíí ra. Tsa tsaá ña tan tsicuiñi tsiti ña nuu ra. ²⁶ Ñaha can, ñavin ñaha Israel cuví ña, tyin ñaha ñuu Sirofenicia cuví ña. Tsaá ña nu nyíí ra Jesús tan caahán ndaahvi ña tsihin ra tyin na tava ra tatyí ña vaha yihí tsi sehe ña. ²⁷ Maa tyin catyí ra Jesús tsihin ña:

—Ña cahan yuhu ca un; na catsi jihna nyivi Israel, ñi cuví sehe Nyoo, tyin ña vaha quihin nyaa yo paan yuhu sehe yo tan cuhva yo itsi catsi ina —catyí ra Jesús tsihin ña.

²⁸ Tan nacañan ña tan catyí ña:

—Nditsa, Jutu Mañi yu, maa tyin nda cuando ina cuví ndatú ti tan tsatsí ti titsehe tsa cucoyó xuu mesa jahá sehe tsitoho ti —catyí ña tsihin ra.

²⁹ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ña:

—Vaha caahán un. Tan tsa cuenda tsa caahán un tacan tsa yahá quita tatyí ña vaha tsi sehe un. Cuanuhu vityin —catyí ra tsihin ña.

³⁰ Tan cuhva tsa tsaá ña yuvehe ña, canyíí taxin sehe ña nu cama, tyin tsa yahá quita tatyí ña vaha tsi ña.

Nu janduvahá ra Jesús tsi ra soho tan ñiñi

³¹ Quita nyico ra Jesús ñuhu nu canyíí ñuu Tiro, tan yahá ra ñuu Sidón, tan cuahán ra inga ca ñuu tsa cayucú Decápolis. Yahá ra ican tan tsaá ra miñi Galilea. ³² Tsa tsaá ra Jesús ican, tsañan nyivi tsindaca ñi iin ra soho tsa ña cuví cahan nu nyíí ra. Cahán ndaahvi ñi tsihin ra na tyiso ra ndaha ra jiñi ra can. ³³ Tacan tan quihin ra tsi ra can cuahán tsiyo tsihin ra nu nduve nyivi. Tan tyaxin ra nundaha ra tsitsi soho ra can, tan tiví sñi ra, tan

tiin ra nu yaa ra can. ³⁴Tacan tan nanyehē ndaa ra ityi andivi. Tan ixta tatyí ra, tan catyí ra:

—¡Efata! —tan tuhun ihya cuñí tsi catyí: ¡Nuña!

³⁵Tan tsihin can nuña soho ra can, tan nduvaha yaa ra, tan cuvi nacahan ra. ³⁶Tan catyí ra Jesús tsihin ñi tyin ña cahan ñi can tsihin nyivi, maa tyin vasu ndi maa caahan ra tacan tsihin ñi, cuñihí ca ñi caahan ñi tsa javaha ra. ³⁷Iyo cuñí ñi tan catyí ñi:

—Tandihí tsa javahá ra tan vaha javahá ra itsi. Nyivi soho nacuñí ñi jahá ra tan nyivi ñihí naca-han ñi.

8

Nu tsaḡa ra Jesús tsa catsi cumi mil nyivi (Mt. 15.32-39)

¹Quivi can nataca cuaha nyico nyivi nu nyii ra Jesús. Tan nduve maa tsa catsi ñi iyó. Tacan tan cana ra Jesús tsi ra tsicá tsihin ra, tan catyí ra tsihin ra naha:

²—Ndaahvi xaan cuñí yu nyehé yu nyivi ihya, tyin tsa uñi quivi yucú ñi tsihin yo, tan nduve ca tsa catsi ñi. ³Tyin tun jacuhun yu tsi ñi yuvehe ñi tsa ndi cumañi ca catsi ñi, cua cúu naaha ñi ityi cuhun ñi, tyin yihí ñi cañi xaan quee ñi —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

⁴Tan nacahan ra tsicá tsihin ra, tan catyí ra naha:

—¿Maa tyin nácaa cuhva yo tsa catsi nyivi ihya, tan nduve nyivi iyó ihya tan xico ñi tsa catsi yo?

⁵Tan tsicá tuhun ra Jesús tsi ra naha, tan catyí ra:

—¿Najava paan ndahá ndo?

Tan catyí ra naha:

—Utsa taahan ñi.

⁶Tacan tan catyí ra tsihin nyívi na cunyecu ñi nu ñuhu. Tsa yaha cahan ra yacan, tacan tan quihín ra tsa utsa paan can, tan nacuhva ra tyahví nyoo tsi Nyoo tsa cuenda can. Tsahan tsahnú cuatyí ra can tan saha ra can tsi ra tsicá tsihin ra, tyín tsatsa ra naha can tsi nyívi. ⁷Tan ndahá tucu ra naha juhva tyaca nyihi. Tsaha ndihí ra Jesús tyahví nyoo tsi Nyoo tsa cuenda can, tacan tan saha ra can tsi ra naha tyín tsatsa ra naha tsi nyívi. ⁸Tandihí ñi tsatsí ñi, tan ndaha vaha ñi ñi. Tsa ndihí tsatsí ñi tan jacutú ra naha utsa tyica tsihin tsa ndoo. ⁹Tan quitá maa cumi mil nyívi jacatsí ra. Yaha can tan jacunuhu ra tsi ñi. ¹⁰Tsa yaha cuanuhu ñi, tacan tan quihví ra tsihin ra tsicá tsihin ra tsitsi iin yutun ndoo. Tan cuahán ra naha ityi Dalmanuta.

Nu tsicán ra fariseo naha ra tsi ra Jesús tyin javaha ra iin tsa iyo

(Mt. 16.1-4; Lc. 12.54-56)

¹¹Tsaá ra fariseo naha ra nu nyíí ra Jesús, tan quitsaha caahán yuhu tahan ra naha tsihin ra. Nducú cuhva ra naha tsi ra tun nditsa tyin Nyoo jaquitsí tsi ra, yacan cuenda catyí ra naha tsihin ra tyín javaha ra iin tsa iyo nyehe ra naha. ¹²Tacan tan ra Jesús ñihi xaan ixtá tatyí ra, tan catyí ra:

—¿Nacuenda tyin tsicán nyívi iyó vityin tsa iyo? Tsa nditsa catyí yu tsihin ndo tyin ña cua nyehe ndo ndi intuhun tsa iyo —catyí ra tsihin ra naha.

13 Tacan tan nacoꝝ ra tsi ra naha, tan quihvi nyico ra tsitsi yutun ndoo tan cuahán ra inga tsiyo miñi.

Nu catyí ra Jesús tyin tsa jacuahá ra fariseo naha ra cuví can tumaa yutsan iya

(Mt. 16.5-12)

14 Ra tsicá tsihin ra Jesús naa iñi ra naha cundaha ra naha tsa catsi ra naha. Tan intuhun ñi paan ndahá ra naha yucú ra naha tsitsi yutun ndoo can. 15 Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—Jaha ndo cuenda tsi ndo tsihin yutsan iya ra fariseo naha ra tan ra Herodes —catyí ra tsihin ra naha.

16 Tan ra tsicá tsihin ra quitsaha natuhún tahan ra naha tan catyí ra naha:

—Caahán ra tyehen tsihin yo tyin nduve paan ndahá yo catsi yo —catyí ra naha.

17 Tsa tuví iñi ra Jesús tsa tsicá iñi ra naha, tan catyí ra tsihin ra naha:

—¿Nacuenda tsicá xaan iñi ndo tyin nduve tsa catsi ndo ndahá ndo? ¿A ñaha ca cutuñi iñi ndo? ¿A ñaha ca coto ndo? ¿Nacuenda ndi ndava xaan añima ndo? 18 Nyecú tinuu ndo, tan ña nyehé ndo. Nyecú soho ndo, tan ña tsiñi ndo. ¿A ña nducuhún iñi ndo tsa javaha yu 19 quivi tsa jacatsi yu uhun mil rayi tsihin uhun taahan ñi paan? ¿A ña ñuhú iñi ndo najava tyica jacutu ndo tsihin tsa ndoo? —catyí ra Jesús, tsicá tuhun ra tsi ra tsicá tsihin ra.

Nacahan ra naha tan catyí ra naha:

—Utsi uvi tyica.

20 Tan catyí nyico ra Jesús tsihin ra naha:

—Tan quiví jacatsí yu cumi mil nyiví tsihin utsa taahan ñi paan, ¿najava tyica jacutu ndo tsihin tsa ndoo?

Nacahan ra naha tan catyí ra naha:

—Utsa taahan tyica.

²¹ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—¿A ñaha ca cutuñi ñni ndo? —catyí ra tsihin ra naha.

Nu janduvaha ra Jesús iin ra cuaa nda ñuu Betsaida

²² Tsa yaha yacan tan cuahán ra Jesús tsihin ra tsicá tsihin ra nda ñuu Betsaida. Tsa tsaá ra naha ican, tsindacá nyiví ñuu can iin ra cuaa nu yucú ra naha. Tan cahán ndaahvi ñi tsihin ra Jesús tyin tñin ra tsi ra cuaa can tan janduvaha ra tsi ra. ²³ Tacan tan tñin ra ndaha ra cuaa can, tan quihín ra tsi ra cuahán tsihin ra ityi tsata ñuu. Tyaa sñi ra nu ndaha ra tan tñin ra tinuu ra can, tan tyiso ra ndaha ra soco ra can, tan tsicá tuhun ra tsi ra tun nditsin nyehé ra luxu. ²⁴ Ra cuaa can nanyehe ra tan catyí ra:

—Nyehé yu juhva nyiví, tan caá ñi tumaa caá yutun, maa tyin tsicá ñi —catyí ra.

²⁵ Tacan tan tñin nyico ra Jesús tinuu ra inga tsaha, tan nanyehe vaha ra tan nduvaha ra. Nanyehe catsi vaha ra tandihí tsa iyó. ²⁶ Tacan tan jacunuhu ra Jesús tsi ra yuvehe ra, tan catyí ra tsihin ra:

—Ña quihvi un tsitsi ñuu ihya tan ña nacatyí tuhun tsehe tsihin nyiví —catyí ra Jesús tsihin ra.

Nu cahán ra Pedro tyin ra Jesús cuví Cristo, ra jacacú tsi yo

(Mt. 16.13-20; Lc. 9.18-21)

27 Yaha can tan cuahán ra Jesús tsihin ra tsicá tsihin ra ñuu tsa cayucú yatyin ñi ñuu Cesarea tsa javaha ra Felipe. Tsitsi tsa cuahán ra naha, tan tsicá tuhun ra Jesús tsi ra naha, tan catyí ra:

—¿Náa caahán nyivi tuhun yu? ¿Yóo ra cuví yu catyí ñi? —catyí ra tsihin ra naha.

28 Nacahan ra naha tan catyí ra naha:

—Yihí nyivi catyí ñi tyin ra Juan, ra jacoondutya tsi nyivi, cuví un. Inga ñi catyí ñi tyin ra Elías. Yihí ñi catyí tucu ñi tyin inga ra cuví ndusu yuhu Nyoo cuví un —catyí ra naha tsihin ra.

29 Tacan tan tsicá tuhun ra tsi maa ra naha, tan catyí ra:

—Tan nyooho, ¿yóo ra cuví yu, cuñí ndo?

Tan nacahan ra Pedro tsihin ra:

—Yooho cuví ra Cristo, ra jacacú tsi nyivi.

30 Maa tyin cahan ra Jesús tsihin tandihí ra naha tyin ña cahan ra naha can tsihin ndi intuhun maa nyivi.

*Nu cahan ra Jesús tyin cua cúu ra
(Mt. 16.21-28; Lc. 9.22-27)*

31 Tacan tan quitsaha jacuahá ra tyin Rayi tsa quee nda gloria cua nyehe xaan ra tundoho. Tan ña cua tsinu iñi ra mandoñi naha ra tan ra jutu cuví ityi nuu tsihin ra jutu naha ra tsi ra tan ndi ra maestro cuenda ley vehe ñuhu naha ra tan ña cua naquihin cuenda ra naha tsi ra. Catyí ra Jesús tsihin ra naha tyin cua cahñi nyivi tsi ra maa tyin cua nandoto ra tsa tsinu uñi quivi. 32 Tacan cahan catsi ra tsihin ra naha. Tacan tan quihin ra Pedro tsi ra cuahán tsihin ra tsata vehe tan quitsaha caahán ra tsihin ra Jesús tyin ña vaha tsa cahan ra.

³³ Maa tyin ra Jesús nanyico coo ra, tan nanyehe ra nu nyecú inga ra tsicá tshin ra. Tan quitsaha caahán ra tshin ra Pedro, tan catyí ra:

—¡Cuatsiyo nuu yu ihya, cuihna! Tyin yooho ña tsicá iñi un tumaa tsicá iñi Nyoo, tyin tsicá iñi un tumaa tsicá iñi nyivi —catyí ra Jesús tshin ra Pedro.

³⁴ Tacan tan cana ra Jesús tsi nyivi tan tsi ra tsicá tshin ra tan catyí ra:

—Tatun ndáa nyooho cuñí cunyicun tsi yu, cahnya iñi ndo nacoo ndo tsa cuñí maa ndo javaha ndo, tyin tacan tan cuvi javaha ndo cuhva cuñí Nyoo. Tan ña cua ndu uvi iñi ndo tsa yihí ndo cuenda yu, vasu ndi maa tandihi quivi nyehé ndo tundoho tsa cuenda yu. Tyin yacan cuví cruu tsa taahán tsi cuiso ndo tun cunyicun ndo tsi yu. ³⁵ Tyin nyooho tsa ña cuñí nyehe tundoho tan cuhva ndo ñayivi ndo tsa cuenda yu, cua nyehe ndo tundoho anyaya. Maa tyin nyooho tsa cua cuhva ñayivi tsa cuenda yu tan tsa cuenda tuhun Nyoo, cua cacu ndo. ³⁶ Tyin nduve yahvi nyaá cua ñihi ndo tandihi tsa iyó nu ñuhu ñayivi ihya tun ña cua cacu añima ndo. ³⁷ Tyin nduve maa náa tshin tyahvi ndo tan cuvi cacu añima ndo tan ña cunaa tsi. ³⁸ Tyin nyivi cua nducahan nuu tsa cuenda yu tan tsa cuenda tuhun caahán yu quivi cahan ñi tshin nyivi caquiñi tsa ña tyaá yahvi tuhun Nyoo, yuhu Rayi tsa quee nda gloria cua nducahan nuu yu nyehe yu tsi ñi quivi quitsi yu tshin ángel cuenda Nyoo Jutu yu tan tshin tsa si caá ra.

9

¹ Tan tsa nditsa catyí yu tsihin ndo, tyin yihí nyooho tsa yucú ihya vityin, cua nyehe ndo nácaa ndacá ñaha Nyoo tsihin tunyee iñi ra tsa ndi cumañi ca cúu ndo.

Nu nyehe uñi ra tsicá tsihin ra Jesús nu nasama cuhva caá ra
(Mt. 17.1-13; Lc. 9.28-36)

² Tsa yaha iñu quivi, tacan tan quihin ra Jesús tsi ra Pedro, ra Jacobo, tan ra Juan cuahán tsihin ra iin yucu sucun. Ican nasama cuhva caá ra tan nyehe ra yucú tsihin ra can. ³ Xiñu xaan tan cuitsin xaan jahma ra cuví tumaa cuitsin vico. Ndi intuhun maa nyivi iyó nu ñuhu ñayivi ihya tan ña cuví janducuitsin ñi jahma tumaa cuitsin jahma ra. ⁴ Tan nyehe ra naha tyin nyaá ra Elías tan ra Moisés tsihin ra, natuhún ra naha tsihin ra. ⁵ Tacan tan catyí ra Pedro tsihin ra Jesús:

—Maestro, javaha xaan tyin yucú ndi ihya! Cua javaha ndi uñi taahan tyahva; iin tsa cuenda un, iin tsa cuenda ra Moisés, tan iin tsa cuenda ra Elías —catyí ra Pedro. ⁶ Cahán ra tacan tyin ña tsitó ra náa cahan ra tyin maa ra tan ra yucú tsihin ra nayuhvi xaan ra naha.

⁷ Tacan tan nuu iin vico siqui ra naha tan tyasi tsi tsi ra naha. Tan tsitsi vico can nacahan iin ndusu tan catyí tsi:

—Ra ihya cuví Sehe yu, tan cuñi xaan yu tsi ra. Tyaa yahvi ndo tsa caahán ra —catyí ndusu can.

⁸ Tan cuhva tsa nanyehe ra naha, nduve ca ra Elías tan ra Moisés nyaá, intuhun ña maa ra Jesús nyaá.

⁹ Tan cuhva tsa vatsí nuu ra naha yucu can, catyí ra Jesús tsihin ra naha tyin ña cahan naha ra naha tsa nyehe ra naha. Cuví cahan maa ra naha can nda yaha nandoto Rayii quee nda gloria, tan rayii can cuví maa ra. ¹⁰ Yacan cuenda ña cahan maa ra naha tuhun can, tan natuhún tahan ra naha náa cuñí tsi catyí tuhun tsa cua nandoto ra. ¹¹ Tacan tan tsicá tuhun ra naha tsi ra Jesús tan catyí ra naha:

—¿Nacuenda tyin catyí ra cuví maestro cuenda ley vehe ñuhu naha ra tyin jihna ca ra Elías taahán tsi quitsi nu ñuhu ñayivi ihya inga tsaha?

¹² Tan nacahan ra, tan catyí ra:

—Nditsa tyin jihna ca ra Elías taahán tsi quitsi tsa ndi cumañi ca quitsi yuhu tyin janduvaha ra tandihi. ¿Tan náa catyí tuhun Nyoo cuenda yuhu Rayii quee nda gloria? Catyí tsi tyin cua nyehe yu tundoho, tan ña cua cuñi nyivi nyehe ñi tsi yu. ¹³ Maa tyin yuhu catyí yu tsihin ndo tyin tsa yaha quitsi ra Elías. Tan nyivi javaha ñi tsihin ra cuhva cuñi maa ñi, tumaa catyí maa tutu Nyoo tyin cua tahan ra —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

Nu janduvaha ra Jesús iin ra tyuvaa tsa yihí tatyí ña vaha
(Mt. 17.14-21; Lc. 9.37-43)

¹⁴ Tsa yaha yacan tan cuahán ra naha nu yucú tandihi ca ra tsicá tsihin ra naha. Tsa tsaá ra naha ican, nyehe ra naha tyin yucú cuaha nyivi nani canduvi. Tan yucú tucu ra maestro cuenda ley vehe ñuhu naha ra, tan caahán yuhu tahan ra naha tsihin ra tsicá tsihin ra Jesús. ¹⁵ Tsa nyehe nyivi can tsi ra Jesús, iyo xaan cuñí tandihi ñi cuví. Tacan

tan tsahan ñi nu nyaá ra tsicuhva ñi nacumi tsi ra.

¹⁶ Tacan tan tsicā tuhun ra tsi ñi tan catyí ra:

—¿Nacuenda caahán yuhu tahan ndo? —catyí ra.

¹⁷ Tacan tan nacahan iin ra tsa nyaá tyañu tandihí nyívi can, tan catyí ra:

—Maestro, vatsí yu vatsí ndacá yu sehe yu tsi un tyin yihí tatyí ña vaha tsi ra tan nduñihí ra jahá nu.

¹⁸ Tyin tandihí ñi nu tñin tatyí can tsi ra, janduvá nu tsi ra, tan quita tiñuu yuhu ra, tan jacahyú ra nuhu ra, tan janduyutún nu tsi ra. Tsa yahá cahan yu tsihin ra tsicá tsihin un naha ra tyin tava ra naha tatyí ña vaha can, maa tyin ña cuví tava ra naha tsi nu —catyí ra can tsihin ra Jesús.

¹⁹ Nacahan ra Jesús tan catyí ra:

—¡Nyooho nyívi ña tsinú iñi tan caquiñi! ¿Ndáa nda quívi cua cunyii yu tsihin ndo? ¿Tan najava ca quívi cua cunyeer iñi yu nyehe yu tsi ndo tyin ña tsinú vaha iñi ndo tsi yu? Ndaca ndo tsi ra luhlu can tsi yu ihya —catyí ra.

²⁰ Tacan tan tsindacá jutu ra luhlu can tsi ra tsi ra Jesús. Tan cuhva tsa nyehe nu tatyí ña vaha can tsi ra Jesús, janduvá nu tsi ra luhlu can tan quitsahá tsicó tuvi ra nu ñuhu jahá nu. Tan quita tiñuu yuhu ra. ²¹ Tacan tan tsicā tuhun ra Jesús tsi jutu ra luhlu can tan catyí ra:

—¿Ama quitsahá taahán ra tyehen?

Tan nacahan jutu ra luhlu can, tan catyí ra:

—Nda ndi luhlu xaan ra. ²² Tan cuaha tsaha tyihí tatyí ña vaha can tsi ra nu cayú ñuhu, tan nu ndutya. Cuñí nu cahñi nu tsi ra. Maa tyin tun cuví javaha un náa javaha un tsihin ra, cundaahvi iñi

tsi ndi, tan jatyinyee tsi ndi —catyí jutu ra luhlu can tsihin ra Jesús.

²³ Tan catyí ra Jesús tsihin ra:

—Tun tsinú iñi un, tandihí tan cua cuvi tyin tsa cuenda ra tsa tsinú iñi tandihí tan cuví —catyí ra Jesús.

²⁴ Tacan tan canā tsa jutu ra tan catyí ra tsihin ra Jesús:

—¡Tsinú iñi yu! ¡Jatyinyee tsi yu na tsinu ca iñi yu! —catyí ra tsihin ra.

²⁵ Cuhva tsa nyehē ra Jesús tyin cuaha nyivī ndu iin nu nyaá ra, tacan tan tavā ra tatyí ña vaha can, tan catyí ra tsihin nu:

—Yooho tatyí ña vaha tsa janduñhí tan jasohó tsi ra ihya, quita tsi ra catyí yu tsihin un. Jaña tsi ra, tan ña quihvī ca un tsi ra —catyí ra Jesús tsihin nu tatyí ña vaha can.

²⁶ Tacan tan quiñi xaan canā tsa nu tatyí can tan janduvā nu tsi ra inga tsaha, tan quitā nu tsi ra. Tan jacúu naaha nu tsi ra. Tan cuñí maa nyivī tyin tsa tsihī ra. ²⁷ Maa tyin ra Jesús tiin ra ndaha ra luhlu can, tan cañihí ra tsi ra, tan tsinyaā nyityí ra.

²⁸ Tacan tan quihvī ra Jesús tsitsi iin vehe, tan tsicā tuhun ra tsicá tsihin ra tsi ra tan catyí ra naha:

—¿Nacuenda tyin ña cuví tava nyuhu tatyí ña vaha can?

²⁹ Tacan tan catyí ra Jesús:

—Tsa cuenda tyin tahan tatyí ña vaha ihya ña cuví quita nu jaha yo tun ña coonyitya yo tan ña ndacan tahvi yo tsi Nyoo —catyí ra tsihin ra naha.

Nu caḥan ra Jesús inga tsaha tyin cua cañi nyivi tsi ra

(Mt. 17.22-23; Lc. 9.43-45)

³⁰ Quivi tsa quita ra Jesús ican, tan ra tsicá tsihin ra yaha ra naha ñuhú Galilea. Tan ña cuñi ra Jesús tsa coto nyivi iyó ican tyin nyii ra nu iyó ñi. ³¹ Tyin jacuahá ra tsi ra tsicá tsihin ra tan catyí ra tsihin ra naha:

—Yuhu Rayii tsa quee nda gloria cua nacuhva cuenda nyivi tsi yu tsi ra xaan iñi tsi yu. Tan cua cañi ra naha tsi yu. Maa tyin cua nandoto yu tsa tsinu uñi quivi. ³² Maa tyin ra ican naha ra ña cutuñi iñi ra naha tsa caahán ra tsihin ra naha. Tan ña cuñi ra naha ndaca tuhun ra naha tsi ra tyin yuuhví ra naha.

Nu janahá ra Jesús yóo ra cahnu ca cuví tsitsi tsa tandihi nyivi tsa ndacá ñaha Nyoo

(Mt. 18.1-5; Lc. 9.46-48)

³³ Tan tsa tsaḥ ra Jesús ñuu Capernaum tan ra tsicá tsihin ra, tsa tsa yucú ra naha tsitsi vehe, tan tsicḥ tuhun ra Jesús tsi ra naha tan catyí ra:

—¿Náa natuhún xaan ndo ityi vatsí yo? —catyí ra tsicḥ tuhun ra.

³⁴ Tsa caḥan ra Jesús tacan, taxin ña cuví ra naha, tyin ityi vatsí ra naha natuhun ra naha yóo ra cahnu ca cuví tsa nuu tandihi ra naha. ³⁵ Tacan tan tsinyaḥ ra Jesús tan canḥ ra tsi tandihi tsa utsi uvi ra tsicá tsihin ra, tan catyí ra tsihin ra naha:

—Nyooho tsa cuñi cuví ityi nuu, cuñi tsi cuví ndo nda nu ndihi ña tsa nuu tandihi ndo, tan jatyyinee ndo tsi tandihi nyivi —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

³⁶ Tacan tan quih_in ra iin ra luhlu tyaa ra mahñu ra naha. Tan tyih_i jucun ndaha ra tsi ra luhlu can, tan catyí ra:

³⁷ —Nyiv_i naquihin iin nyiv_i tumaa ra luhlu ihya, yuhu naquihin cuenda ñi. Tyin naquihin cuenda ñi tsi ñi tsa cuenda tsa cuñí ñi tsi yu. Tan nyiv_i naquihin cuenda tsi yuhu, naquihin cuenda tucu ñi tsi ra tsa jaquits_i tsi yu tan ñavin maa ñi maa yu naquihin cuenda ñi.

Nyiv_i tsa ña cuxaán tsi yo, juvin ñi ican jatyinyeé tsi yo

(Mt. 10.42; Lc. 9.49-50)

³⁸ Tacan tan catyí ra Juan tsihin ra Jesús:

—Maestro, nyehe ndi iin ra tavá tatyí ña vaha tsi nyiv_i tsihin siv_i un. Maa tyin tyas_i ndi nu javaha ra tacan tyin ñavin tsihin yo tsicá ra —catyí ra Juan tsihin ra Jesús.

³⁹ Maa tyin catyí ra Jesús tsihin ra:

—Ña cas_i ndo nu javaha nyiv_i tacan. Tyin ndi intuhun ñi tsa javaha tsa iyo tsihin siv_i yu tan ña cua cana iñi ñi cahan ñi ndavaha ñi tsi yu.

⁴⁰ Tyin nyiv_i tsa ña xaan iñi tsi yo, tsihin yo cutahán ñi. ⁴¹ Tan nyiv_i tsa cua cuhva vasu tan iin yatsin ndutya coho ndo tyin tsinú iñi ndo tsi yu, cua cuhva Nyoo tsa cua cuhva ra tsi ñi.

Nu tsahá cuenda ra Jesús tsi yo nácaa jaha cuenda yo tsi yo tan ña javaha yo tsa ña vaha

(Mt. 18.6-9; Lc. 17.1-2)

⁴² Nyiv_i cua natyuhu tsi iin nyiv_i tsa ñaha ca tsinú vaha iñi tsi yu tyin javaha ñi tsa caquiñi, vaha ca cuhñi nyiv_i yuu yoso vee jucun ñi tan cujanehñi ñi tsi ñi tsitsi nu cunu ndutya ñuhu.

⁴³ Tatun ndaha un javahá tsa ña vaha, çasi nu javahá can tacan. Tatun ña cuví, çahnya can tan javita un, tyin vaha ca quihvi un coo un tsihin Nyoo tsihin tsa nduve iin ndaha un tan ñavin ca tsa cuhun un anyaya nu cayú ñuhu tsa ña cua ndahva maa tsihin nduvi ndaha un. ⁴⁴ Tyin tindacu tsa iyó ican ña cua cúu maa can, tan ña cua ndahva maa ñuhu ndi iin tsaha. ⁴⁵ Tatun tsaha un tan javahá tsa ña vaha, çasi nu javahá can tacan. Tatun ña cuví, çahnya can tan javita un, tyin vaha ca cuhun un coo un tsihin Nyoo tsihin tsa intuhun ñi tsaha un tan ñavin ca tsa cuhun un tsihin nduvi tsaha un anyaya nu ña cua ndahva maa ñuhu. ⁴⁶ Tyin tindacu tsa iyó ican ña cua cúu maa can, tan ña cua ndahva maa ñuhu ndi iin tsaha. ⁴⁷ Tun tinuu un javahá tsa ña vaha, çasi nu javahá can tacan. Tatun ña cuví, çava can tan javita un tyin vaha ca quihvi un nu ndacá ñaha Nyoo tsihin iin tinuu un tan ñavin ca tsa jacuhun Nyoo tsi un anyaya tsihin nduvi tinuu un. ⁴⁸ Tyin tindacu tsa iyó ican ña cua cúu maa can, tan ña cua ndahva maa ñuhu ndi iin tsaha.

⁴⁹ Maa tyin tandihí nyivi nyicún tsi yuhu, ñi tsa nyehé tundoho tsa cuenda yu cuví tsi tumaa tsa cayú ñi tsihin ñuhu, tyin tsihin yacan cua nduvaha ñi jahá Nyoo, tumaa tuhvá nyayu nduvahá tsihin ñi. ⁵⁰ Vaha xaan ñi. Maa tyin tun ndihí tsa uhva tsi, ña jandu uhva ca tsi tan ña cuvi ca cuatyíñu nyivi itsi. Yacan cuenda nyooho, ña jandihí ndo tsa coo tuhun Nyoo añaima ndo tyin cuví tsi tumaa ñi. Tyin tacan tan cuvi coo taxin ndo tsihin tahan ndo.

Nu caahán ra Jesús tyin ña vaha nacoo rayiñasihi ra

(Mt. 19.1-12; Lc. 16.18)

¹ Quita ra Jesús ñuu Capernaum tan cuahán ra cuenda Judea inga tsiyo yutya Jordán. Tan ndu iin cuaha nyico nyivi nu nyii ra, tacan tan quitsaha jacuahá ra tsi ñi tumaa tuhvá maa ra javahá.

² Tacan tan natuhva juhva ra fariseo naha ra nu nyaá ra Jesús, tan nducú ra naha cuhva tyaa ra naha cuatyí tsi ra. Tan tsica tuhun ra naha tsi ra tatun vaha nacoo rayiñasihi ra. ³ Tacan tan nacahan ra Jesús tan catyí ra:

—¿Náa catyí ra Moisés tyin javahá ndo?

⁴ Tan nacahan ra naha tan catyí ra naha:

—Ra Moisés catyí ra tyin cuví caní ndi tutu cuenda ley ndi, tacan tan cuví nacoo ndi ñasihi ndi —catyí ra naha tsihin ra.

⁵ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—Catyí ra Moisés tyin cuví javaha ndo tacan tsa cuenda tsa ndava añima ndo. ⁶ Maa tyin quivi jihna ñi, quivi javaha Nyoo tandihí maa tsa iyó, catyí nu tutu ra tyin javaha ra rayiñasihi tan ñaha. ⁷ “Yacan cuenda taahán tsi nacoo rayiñasihi jutu ra tan sihi ra tan ndu iin ra tsihin ñasihi ra. ⁸ Tan nduvi ñi cua cuví ñi tumaa intuhun ña nyivi.” Yacan cuenda ñavin ca uvi taahan ñi, tyin intuhun ña nyivi cua cuví ñi. ⁹ Yacan cuenda, ña cuví jasiñ nyivi tsa jandu iin Nyoo —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

¹⁰ Yahá can tan cuanuhu ra nda yuvehe, tan quitsaha nducú tuhun nyico ra tsicá tsihin ra siqui tuhun can. ¹¹ Tan catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—Ra tsa cua nacoo ñasihi tan quihin ra inga ñaha, cua coo cuatyí ra nu Nyoo. ¹² Tacan tucu ñi

ñaha: Tun nacoo ña tsi y#i ña tan tindaha ña tsihin inga ray#i, juvin ñi cua coo tucu cuatyí ña —catyí ra Jesús.

Nu nasoco ra Jesús tsi tsa nyihi
(Mt. 19.13-15; Lc. 18.15-17)

¹³ Tacan tan tsindaca nyivi juhva tsa nyihi tsi ra Jesús tyin tyiso ra ndaha ra jiñi tsi naha tsi tan nasoco ra tsi naha tsi. Maa tyin ra tsicá tsihin ra quitsaha cuxaán ra naha tsi nyivi cuahán cuandacá tsa nyihi. ¹⁴ Maa tyin tsa nyehe ra Jesús tsa javahá ra naha tacan, cuxaan ra tsi ra naha, tan catyí ra:

—Cuhva ndo tsa quitsi tsa nyihi nu nyaá yu. Ña casi ndo itsi naha tsi tyin nyivi ndacá ñaha Nyoo cuví ñi tumaa cuví tsa nyihi tyin tsinú iñi ñi tsi Nyoo. ¹⁵ Tan tsa nditsa catyí yu tsihin ndo tun ña cuita iñi nyivi tsi Nyoo tumaa nyitá iñi iin ra luhlu tsi jutu ra, ña cua cuví quihvi ñi nu ndacá ñaha Nyoo —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

¹⁶ Tacan tan quihin ra intuhun intuhun tsa nyihi can tan tyiso ndaha ra jiñi tsi naha tsi, tan tsican tahvi ra tsi Nyoo na nasoco ra itsi naha tsi.

Nu tsaha cuenda ra Jesús tyin y#i xaan nacuhva cuenda iin ra cuca tsi ra tsi Nyoo
(Mt. 19.16-30; Lc. 18.18-30)

¹⁷ Yahá yacan tan cuahán ra Jesús. Tan tsinú xaan iin ray#i cuahán ra cuanyicún ra tsi ra. Tsa tahañ ra tsi ra, tsicuiñi tsiti ra nuu ra, tan tsica tuhun ra tsi ra, tan catyí ra:

—Maestro, vaha xaan un. ¿Náa taahán tsi javaha yu tan cuvi coo yu ñayivi nyito tsa ña cua naa maa? —catyí ra tsihin ra Jesús.

¹⁸ Tan catyí ra Jesús tsihin ra:

—¿Nacuenda catyí un tyin ra vaha cuví yu? Tan intuhun ñi ra vaha iyó tan ra ican cuví Nyoo. Tan tsa catyí un tyin vaha yu, nacotó un tyin Nyoo cuví yu. ¹⁹ Yooho tsitó un tsa catyí Nyoo tyin javaha yo: “Ña coo inga ñaha tsi un. Ña cahñi un nyivi. Ña suhu un. Ña cahan un cuendu. Ña jandavi ñaha un tsi nyivi. Tyaa yahvi tsi jutu un tan tsi sihi un” —catyí ra Jesús tsihin ra.

²⁰ Nacahan ra tan catyí ra:

—Maestro, tandihi tuhun ihya tan tyaá yahvi yu itsi nda ndi luhlu yu tan nda cuando vityin —catyí ra.

²¹ Tacan tan sihi cuñi ra Jesús nyehé ra tsi ra. Tan catyí ra tsihin ra:

—Intuhun ña tsa cumañi javaha un. Cuaahan yuvehe un tan xico un tandihi tsa iyó tsi un, tan cuhva un xuhun can tsi nyivi ndaahvi. Tacan tan coo tsa cuca tsi un nda gloria. Yaha can tan quitsi un quitsi nyicun un tsi yu vasu ndi maa nyehe un tundoho tan cahñi nyivi tsi un —catyí ra Jesús tsihin ra.

²² Tsa tsiñi ra tyuvaa can tsa cahan ra Jesús tacan, cuihya xaan cuñi ra cuví, tan tsihin tucuihya iñi cuanuhu ra yuvehe ra tyin cuca xaan ra.

²³ Tacan tan nanyehe ra Jesús nanhi canduvi nu nyaá ra, tan catyí ra tsihin ra tsicá tsihin ra:

—¡Yhi xaan tan cuví nacuhva cuenda nyivi cuca tsi ñi tsi Nyoo na cundaca ñaha ra tsi ñi! —catyí ra tsihin ra naha.

²⁴ Tsa tsiñi ra tsicá tsihin ra tsa caahan ra, iyo xaan cuñi ra naha cuví. Maa tyin catyí tucu ra tsihin ra naha inga tsaha:

—¡Sehe yu, nyívi tyaá xaan jiñi tandihí tsa cuca, yíi xaan tan quihví ñi nu ndacá ñaha Nyoo! ²⁵ Yatyí ca cuví yaha iin camellu xuu iin yiquí tucu, tan ñavin ca tsa quihví iin nyívi cuca nu ndacá ñaha Nyoo —catyí ra Jesús.

²⁶ Tsa tsiñi ra naha tuhun ihya, iyo xaan cuñí ra naha cuví, tan quitsahá tsicá tuhun tahan ra naha, tan catyí ra naha:

—Tun tacan, ¿yóo cua cacu? —catyí ra naha.

²⁷ Tacan tan nanyehé ra Jesús tsi ra naha tan catyí ra tsihin ra naha:

—Nyívi ña cuví javaha ñi tsehe, maa tyin Nyoo cuví javaha ra tyin tsa cuenda Nyoo nduve maa tsa yíi.

²⁸ Tacan tan catyí ra Pedro tsihin ra:

—Jutu Mañi yu, tandihí maa tsa iyó tsi ndi nacoó ndi can tan nyicún ndi tsi un.

²⁹ Nacahán ra Jesús tan catyí ra:

—Tsa nditsa catyí yu tsihin ndo tyin tandihí nyooho tan tandihí inga ca nyívi tsa cua nacoó vehe, o yañi, o cuhva, o jutu, o síhi, o ñasíhi, o sehe, o ñuhu, tsa cuenda yuhu tan tsa cuenda tsa jacoto ñi tsi nyívi tyin cuñí Nyoo jacacu ra tsi ñi, ³⁰ cua ñihi ñi cientu ca tsaha síqui tsa nacoó ñi nu ñuhu ñayívi ihya. Cua ñihi ñi vehe, cua ñihi ñi nyívi cua cuví yañi ñi, cuhva ñi, síhi ñi, sehe ñi, tan cua ñihi tucu ñi ñuhu ñi, vasu ndi maa cua janyehe nyívi tundoho tsi ñi. Tan nu inga ñuhu ñayívi tsa tsa vatsí, cua ñihi ñi ñayívi nyíto tsa ña cua naa maa coo ñi. ³¹ Cuaha ñi nyívi cuahán ityi nuu vityin, cua cuhun ñi nda nu ndihí ña. Tan nyívi cuahán nu ndihí ña vityin, cuaha ñi cua cuhun ityi nuu —catyí ra Jesús.

Nu jacotó nyico ra Jesús nácaa cua cahñi nyivi tsi ra

(Mt. 20.17-19; Lc. 18.31-34)

³² Tsa tsa cuñi cuhun ra Jesús tan ra tsicá tsihin ra ñuu Jerusalén, cuahán ra Jesús ityi nuu tandihi nyivi tsa cuahán cuanyicún tsi ra. Iyo xaan cuñi ñi tan tsihin tsa yuuhví ñi cuahán ñi. Tacan tan tava sñn ra tsi tsa utsi uvi ra tsicá maa tsihin ra. Tan quitsaha catyí tuhun ra tsihin ra naha tsa cua tahan ra. ³³ Tan catyí ra:

—Vityin tsa cua cuyatyin yo ñuu Jerusalén nu cua nacuhva cuenda nyivi tsi yuhu, Rayñi quee nda gloria. Cua cuhva cuenda ñi tsi yu tsi ra jutu cuví ityi nuu naha ra, tan tsi ra maestro cuenda ley vehe ñuhu naha ra. Ra ihya naha ra cua catyí ra naha tyin taahán tsi cúu yu tan cua nacuhva cuenda ra naha tsi yu tsi ra ñuu Roma naha ra.

³⁴ Cua vacu nducu ra naha tsi yu, cua cañi ra naha tsi yu, cua tiví sñ ra naha tsi yu. Tan cua cahñi ra naha tsi yu. Maa tyin cua nandoto yu tsa tsinu uñi quivi —catyí ra Jesús.

Nu tsicán ra Jacobo tan ra Juan iin tumañi iñi tsi ra Jesús

(Mt. 20.20-28)

³⁵ Tacan tan ra Jacobo tan ra Juan, sehe ra Zebedeo, natuhva ra naha nu nyaá ra Jesús, tan catyí ra naha tsihin ra:

—Maestro, jaha tumañi iñi tan javaha un tsa cua ndacan ndi tsi un —catyí ra naha.

³⁶ Tacan tan tsicá tuhun ra Jesús tsi ra naha tan catyí ra:

—¿Náa cuñi ndo javaha yu?

³⁷ Tan nacañan ra naha tan catyí ra naha:

—Cuñí ndi tsa cuhva un cunyecu ndi tsihin un nu ndacá ñaha un, iin ndi xiin cuaha un, tan inga ndi xiin satyin un —catyí ra naha tsihin ra Jesús.

³⁸ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—Nyooho ña tsitó ndo náa tsicán ndo. ¿A cuví nyehe ndo tundoho tsa cua nyehe yuhu? ¿A cuví cúu ndo tumaa cua cúu yu? —catyí ra tsihin ra naha.

³⁹ Tan nacahan ra naha:

—Cuví maa.

Tan catyí ra Jesús

—Nditsa tyin cua nyehe ndo tundoho tan cua cúu ndo tumaa cua tahan yuhu. ⁴⁰ Maa tyin tsa cunyaa iin ndo xiin cuaha yu tan iin ndo xiin satyin yu, ñavin yuhu taahán tsi cuhva yacan, tyin maa Nyoo cua catyí yoo cua ñihi can —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

⁴¹ Tsa tsiñi tsa utsi ca ra tsicá tsihin ra Jesús yacan, cuxaan ra naha tsi ra Jacobo tan ra Juan.

⁴² Maa tyin cana ra Jesús tsi ra naha tan catyí ra tsihin ra naha:

—Tsa tsitó ndo tyin ra ndacá ñaha tsi nyivi iyó nu ñuhu ñayivi ihya, ñihi xaan ndacá ñaha ra naha tsi ñi. ⁴³ Maa tyin ñavin tacan taahán tsi javaha nyooho tyin ra tsa cuñí cuví ra cahnu ityi nuu Nyoo, cuñí tsi cuví ra musu tandihí ndo. ⁴⁴ Tan nyooho tsa cuñí cuví ityi nuu, cuñí tsi cuví ndo musu tandihí ca ndo. ⁴⁵ Tyin yuhu, Rayi tsa quee nda gloria, ña vatsí yu tyin cuñí yu jatyinyee nyivi tsi yu. Yuhu vatsí yu vatsí jatyinyee yu tsi maa ñi tan cuhva yu ñayivi yu tsa cuenda ñi tumaa iin tsa tyahvi yu tan jacacu yu cuaha ñi —catyí ra Jesús.

*Nu jananyehę ra Jesús tsi ra Bartimeo
(Mt. 20.29-34; Lc. 18.35-43)*

⁴⁶ Tacan tan tsaą ra naha ñuu Jericó. Tan yaha ñi ra naha ñuu can. Tan cuhva tsa cua quita ra Jesús ñuu can tsihin ra tsicá tsihin ra, cuaha nyivı cuahán cua nyicun tsi ra naha. Tan ityi yaha ra naha nyaá iin ra cuaa nañı Bartimeo, sehe ra Timeo, tsicán ra caridaa. ⁴⁷ Tan cuhva tsa tsitö ra cuaa can tyin tsa cua cuyatyin yaha ra Jesús, ra ñuu Nazaret, nu nyaá ra, quitsaha caná tsa ra, tan catyı ra:

—ıJesús, tata ra David, cundaahvi iñi tsi yu!
—catyı ra caná tsa ra.

⁴⁸ Tacan tan quitsaha cuxaan nyivı tsi ra tan catyı ñi tsihin ra na cutaxin ra, maa tyin cuñihı ca ra caná tsa ra tan catyı ra:

—ıTata ra David, cundaahvi iñi tsi yu! —catyı ra.

⁴⁹ Tacan tan tsicuiñı ra Jesús tan catyı ra:

—Cuaquihin ndo tsi ra.

Tan tsiquihin ra naha tsi ra cuaa can tan catyı ra naha tsihin ra:

—Jandu iin iñi un. Nduvita, cöhon tyin caná ra tsi un —catyı ra naha tsihin ra.

⁵⁰ Tacan tan janehñı ra jahma ndasi ra nda sava. Tan cuahan ra iin yaha ñi nda nu nyaá ra Jesús.

⁵¹ Tacan tan tsicā tuhun ra Jesús tsi ra:

—ıNáa cuñı un javaha yu?

Tan nacaħan ra cuaa can tan catyı ra:

—Maestro, cuñı yu janduvaha un tinuu yu na nanyehe nyico yu —catyı ra.

⁵² Tan catyı ra Jesús tsihin ra:

—Cuanuhu. Tsa nduvaha un tyin tsinú iñi un tsi yu.

Juvin ñi cuhva can tan nanyehe ra can. Tan cueta cuahán ra cuanyicún ra tsi ra Jesús.

11

*Nu quihvi ra Jesús ñuu Jerusalén
(Mt. 21.1-11; Lc. 19.28-40; Jn. 12.12-19)*

¹ Tsa tsa cuñi tsa ra Jesús tan nyivi nyicún tsi ra nda ñuu Jerusalén, yatyin nu canyií ñuu Betfagé tan ñuu Betania, tan yatyin ñi yucu nu iyó yutun Olivo, tan catyí ra Jesús tsihin uvi ra tsicá tsihin ra:

²—Cuaahan ndo ñuu tsa canyií ityi nuu ihya. Tsa tsa ndo ican cua nañihi ndo iin urru. Quiti yoco cuví ti, nyaá ti nuuhñí ti, tan ñaha ca quihí tyayu ti. Ndatsi ndo tsi ti, tan quihin ndo tsi ti quitsi ndaca ndo tsi yu. ³ Tatun cusana ndaca tuhun nyivi tsi ndo: “¿Nacuu ndo urru ihya?” Tacan tan catyi ndo tsihin ñi: “Tsiñí ñuhu ti tsi Jutu Mañi yo, maa tyin cua jaquitsi nyico ñi maa ra tsi ti”, catyi ndo tsihin ñi —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

⁴ Tacan tan cuahán ra naha, tan tsa tsaá ra naha, nañihi ra naha urru can nuuhñí ti tsitsi ityi tsata yuhu iin cora. Tan ndatsi ra naha tsi ti. ⁵ Tan catyí juhva ra yucú ican naha ra tsihin ra naha:

—¿Náa javahá ndo? ¿Nacuenda ndatsí ndo urru can? —catyí ra naha tsihin ra naha.

⁶ Tacan tan nacañan ra naha tumaa cañan ra Jesús tsihin ra naha. Tan tsañá ra can naha ra quihin ra naha urru can. ⁷ Tacan tan tsindacá ra naha urru can tsi ra Jesús. Tyiso ra naha jahma ra naha tsata ti, tan tsicoso ra Jesús tsi ti. ⁸ Tan tsaquin cuaha nyivi jahma ñi tsitsi ityi nu yahá ra, tan inga ñi tsahnyá ñi ndaha yutun tan tsaquin ñi tsitsi ityi.

⁹ Tacan tan nyivi tsa cuahán ityi nuu ra tan ityi tsata ra, quitsaha caná tsaá ñi tan catyí ñi:

—¡Cahnu xaan cuví Nyoo! ¡Na jacahnu yo tsi Jutu Mañi yo, ra tsa jaquitsi Nyoo! ¹⁰ ¡Na jacahnu yo tsi ra vatsí cundaca ñaha tumaa tsindaca ñaha ra David, tsii tsaahnu yo! ¡Cahnu xaan cuví ra nyaá gloria! —catyí ñi.

¹¹ Tacan tan quihvi ra Jesús tsitsi ñuu Jerusalén, tan cuahán ra vehe ñuhu cahnu. Tan tsa yaha nyehe ra tandihi tsa iyó nuquehe vehe ñuhu can, cuahán ra ñuu Betania tsihin tsa utsi uvi ra tsicá tsihin ra tyin tsa cueñi xaan.

Nu cahan ra Jesús tsi yutun higo tsa ña tsahá tsiti (Mt. 21.18-19)

¹² Tsa tuvi inga quivi tsa quitá ra Jesús tan ra tsicá tsihin ra ñuu Betania, tsaá soco tsi ra Jesús.

¹³ Tsa quitá ra naha ndasava nyehe ra Jesús nu nyaá iin yutun higo tsa iyó numa. Tsahan ra tsinyehe ra tun iñi tsiti tun, maa tyin nduve tsiti tun, maa ñi maa ndaha tun iñi, tyin ñaha ca tahan tsi quivi cuhva tun tsiti. ¹⁴ Tacan tan cahan ra Jesús tsi tun, tan catyí ra:

—Ndi iin sava ca quivi ña cua quee ca tsiti catsi nyivi nuu un —catyí ra tsihin tun.

Tan tsiñi ra tsicá tsihin ra tsa caahán ra.

Nu jacunu ra Jesús nyivi xicó nuquehe vehe ñuhu cahnu

(Mt. 21.12-17; Lc. 19.45-48; Jn. 2.13-22)

¹⁵ Tsa tsaá ra naha ñuu Jerusalén, cuahán nyico ra Jesús vehe ñuhu cahnu tan quitsaha jacunu ra nyivi xicó tan jatá tsa yucú nuquehe yuvehe ñuhu can. Janduvá ra mesa nu nyecú nyivi samá xuhun

nyiví. Tan janduvá tucu ra tyayu nu nyecú nyiví xicó paloma. ¹⁶ Tan ña tsaḥa ca ra yaha sava ñi nuquehe vehe ñuhu can tsihin ndaha tyiñu. ¹⁷ Tan quitsaḥa jacuahá ra tsi nyiví, tan catyí ra:

—¿A ña tsitó ndo tyin nu tutu Nyoo catyí tsi tyin vehe Nyoo cua cunañi tsi tyehen: “vehe nu cua ndacan tahvi nyiví queé nani nu ñuhu ñayiví tsi Nyoo”? Tan nyooḥo jananduví ndo itsi vehe ñasuhu —catyí ra tsihin ñi.

¹⁸ Tsa tsiñi ra jutu cuví ityi nuu naha ra tan ra maestro cuenda ley vehe ñuhu naha ra tsa caahán ra, tan quitsaḥa nducú ra naha cuhva cahñi ra naha tsi ra tyin yuuhví ra naha nyehe ra naha tsi ra tsa cuenda tsa janahá ra tsi nyiví tan yuuhví tucu ra naha tyin tsa cuaha xaan nyiví nyicún tsi ra. ¹⁹ Maa tyin tsa tsa cuñi cuaa, quita ra Jesús ñuu can tsihin ra tsicá tsihin ra.

Nu na ityi yutun higo

(Mt. 21.20-22)

²⁰ Tsa tuvi inga quiví, yaha nyico ra naha nu nyaá yutun higo tsa caḥan ra Jesús. Tan nyeḥe ra naha tyin na ityi tun tan nda cuanda yoho tun na ityi. ²¹ Tacan tan tsa nyehe ra Pedro yutun higo can, nducuhun iñi ra tsa javaha ra Jesús tan catyí ra tsihin ra Jesús:

—¡Maestro, jihna! Tsa na ityi yutun tsa caḥan un —catyí ra.

²² Nacaḥan ra Jesús, tan catyí ra:

—Tsinu iñi ndo tsi Nyoo. ²³ Tyin tsa nditsa catyí yu tsihin ndo tyin nyiví cua caḥan tsihin yucu ihya tyehen: “Cuatsiyo ihya tan cuaḥan tsitsi ndutya ñuhu”, tan tatun tsinú iñi ñi tyin cua cundaa tsa

cahan ñi tan ña uvi tsicá iñi ñi, cua cundaa tsi. ²⁴Yacan cuenda catyí yu tsihin ndo tyin tandihí tsa cua ndacan ndo tsi Nyoo tsa cua ndacan tahvi ndo tsi ra, tun tsinú iñi ndo tyin tsa naquihin cuenda ndo can, cua naquihin ndo can. ²⁵Tan tsa cua ndacan tahvi ndo tsi Nyoo, tun nducuhún iñi ndo tyin xaan cuñí ndo tsihin nyívi, jaha ndo tucahnu iñi tsi ñi, tyin tacan tan jaha Jutu ndo, ra nyaá gloria, tucahnu iñi tsi maa ndo tsa cuenda cuatyí ndo. ²⁶Maa tyin tun ña jaha ndo tucahnu iñi tsi nyívi, ndi Jutu ndo, ra nyaá gloria, tan ña cua jaha ra tucahnu iñi tsi maa ndo.

Nu tsicā tuhun ra cumí tyiñu vehe ñuhu naha ra tsi ra Jesús yóo tava tyiñu tsi ra tsa cahan ra tsihin nyívi

(Mt. 21.23-27; Lc. 20.1-8)

²⁷Tacan tan tsaá nyico ra naha ñuu Jerusalén. Tsa nyíi ra Jesús tsicá nuu ra nuquehe vehe ñuhu cahnu, natuhva ra jutu cuví ityi nuu naha ra, tan ra maestro cuenda ley vehe ñuhu naha ra, tan ra mandoñi nyívi Israel naha ra nu nyaá ra. ²⁸Tan tsicā tuhun ra naha tsi ra tan catyí ra naha:

—¿Yóo tava tyiñu tsi un tsa javahá un tyehen?
—catyí ra naha.

²⁹⁻³⁰Tan nacahan ra Jesús, tan catyí ra:

—Cuñí tucu yuhu ndaca tuhun yu tsa ndaca tuhun yu tsi nyooho. ¿Yóo jaquitsí tsi ra Juan tyin jacoondutya ra tsi nyívi? ¿A Nyoo o nyívi? Tatun catyí tuhun ndo tsihin yu yóo jaquitsí tsi ra, cua catyí tuhun tucu yuhu tsihin nyooho yóo tava tyiñu tsi yu javahá yu tyehen —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

³¹ Tacan tan quitsahā caahán yuhu tahan ra naha, tan catyí ra naha:

—Tun catyi yo tyin Nyoo jaquitsi tsi ra Juan, cua catyi ra tsihin yo tyehen: “Tun Nyoo jaquitsi tsi ra, ¿nacuenta ña tsinu ñni ndo tsa cahan ra?” ³² ¿A vaha tun catyi yo tyin nyivi jaquitsi tsi ra? Ña cuvi —catyí ra naha, tyin yuuhví ra naha tsi nyivi, tyin tandihí ñi tan tsinú ñni ñi tyin ndusu yuhu Nyoo cuvi ra.

³³ Tacan tan catyí ra naha tsihin ra Jesús:

—Ña tsitó ndi.

Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—Tun ña tsitó ndo, ndi yuhu tucu, tan ña cua catyi tuhun yu tsihin ndo yóo tava tyiñu tsi yu tsa javahá yu tyehen —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

12

*Nu caahán ra Jesús tuhun ra ña vaha jaha tyiñu
(Mt. 21.33-46; Lc. 20.9-19)*

¹ Tacan tan quitsahā caahán ra Jesús tsihin ra naha tsihin cuhva ihya, tan catyí ra:

—Tsicoo iin rayi tsa tatsi yoho yucu vixi tsa nañí uva, ra ican tyasi ra iin cora nani canduvi nu tatsi ra yucu vixi can. Tan javahā ra iin nu cua tava ra ndutya uvas can. Tan javahā tucu ra iin vehe sucun tyin tacan tan cuvi jaha cuenda ra nani cahnu nu ndaha tyiñu ra.

’Tsa yahā yacan tan tsahā nuu ra ñuhu can tsi juhva rayi tyin jaha tyiñu ra naha tsihin tsi. Tacan tan cuahán ra inga ñuu. ² Tsa tahan tsi quivi iyó uvas can, jacuhun ra iin musu ra tyin ndacan ra juhva tsa taahán tsi tsi ra tsi ra jahá tyiñu can naha

ra. ³ Maa tyin ra ican naha ra t̄in ra naha tsi ra. Tan cañi ra naha tsi ra. Tan jacunuhu ra naha tsi ra tsihin ndaha ndii ra. ⁴ Tacan tan tsitoho ñuhu can jacuhun nyico ra inga musu, maa tyin cañi ra naha tsi ra can tsihin yuu, tan tahvi ra naha jiñi ra, tan cahan nyaa ra naha tsi ra. ⁵ Tsitoho ñuhu can jacuhun nyico ra inga musu. Tan tsahñi ra naha tsi ra. Yaha yacan tan cuaha ca ra naha jacuhun ra. Maa tyin cañi ra naha tsi juhva ra naha tan tsahñi ra naha juhva ca ra naha.

⁶ Tan cumañi intuhun ña ra tsa cuví jacuhun ra. Tan ra ican cuví sehe ra tsa cuñi xaan ra. Nu ndihí tuhun jacuhun ra sehe ra tyin cuñi maa ra tsicá iñi ra: “Tun jacuhun yo sehe yo, cua tyaa yahvi ra naha tsi ra tyin sehe yo cuví ra”, cuñi ra. ⁷ Maa tyin tsa nyehe ra jahá tyiñu can naha ra tsi ra sehe ra, natuhun tahan ra naha tan catyí ra naha: “Ra ihya cua naquihin cora ihya. Yacan vaha ca cahñi yo tsi ra, tan ndoo maa yo tsihin can”, catyí ra naha. ⁸ Tacan tan t̄in ra naha tsi ra tan tsahñi ra naha tsi ra. Tan tava ra naha cuñu ñuhu ra ityi tsata cora can —catyí ra Jesús.

⁹ Tacan tan tsicá tuhun ra Jesús tsi ra naha tan catyí ra:

—¿Náa cua javaha tsitoho ñuhu can? Cua cuhun ra tan cua cahñi ra tsi ra jahá tyiñu can naha ra. Tan cua cuhva nuu ra ñuhu can tsi inga ca ra naha tyin jaha tyiñu ra naha tsihin can. ¹⁰ ¿A ñaha ca cahví ndo nu tutu Nyoo nu catyí tsi tyehen?

Yuu tsa javita ra javahá vehe naha ra,
yacan cuví yuu tsa tsiñi ñuhu ca.

¹¹ Maa Nyoo Jutu yo jahā tsa cahnu ca cuví yuu ihya. Tan iyo xaan cuñí yo nyehé yo can, catyí tsi —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

¹² Tacan tan ra jutu cuví ityi nuu naha ra, tan ra maestro cuenda ley vehe ñuhu naha ra, tan ra mandoñi naha ra nducu ra naha cuhva tyihi ra naha tsi ra Jesús vehe caa tyin tsitó ra naha tyin tuhun maa ra naha caahán ra tsa tsatyíñu ra cuhva can. Maa tyin ña tiin ra naha tsi ra tyin yuuhví ra naha nyehe ra naha tsi nyivi. Nacoo ra naha tsi ra, tan cuahán ra naha.

Nu caahán ra Jesús siqui tuhun tsa tyahví nyivi xuhun tsi ra ñuu Roma tsa ndacá ñaha tsi nyivi Israel (Mt. 22.15-22; Lc. 20.20-26)

¹³ Tacan tan jacuhun ra naha juhva ra yihí cuenda ra Herodes tan juhva ra fariseo naha ra nu nyíí ra Jesús tyin nducu ra naha cuhva cahan ra Jesús iin tsa ña vaha tyin tacan tan cuvi tyaa ra naha cuatyí tsi ra. ¹⁴ Tsa tsaá ra can naha ra tan quitsahā caahán ra naha tsihin ra Jesús tan catyí ra naha:

—Maestro, tsitó ndi tyin tsa nditsa caahán un. Tan inducu ñi cuñí un nyehe un nyivi cuca tan nyivi ndaahvi. Tan nditsa tyin ityi Nyoo janahá un. Yacan cuenda cuñí ndi ndaca tuhun ndi tsehe tsi un: ¿A vaha cuhva yo tsa tsicán ra ndacá ñaha tsi yo, ra tsa nyaá nda ñuu Roma, o ña vaha? ¿A taahán tsi tyahvi yo can, o ña taahán tsi? —catyí ra naha tsihin ra Jesús.

¹⁵ Tan tsitó ra Jesús tyin ñavin tsa vaha tsicá iñi ra naha, yacan cuenda catyí ra tsihin ra naha:

—¿Nacuvi tyin nducú cuhva ndo tsi yu? Nđaca ndo iin xuhun tsi yu ihya, na nyehe yu —catyí ra.

16 Tsindaca ra naha xuhun can tsi ra. Tsa nyehe ra can tan tsica tuhun ra tsi ra naha, tan catyí ra:

—¿Yóo nuu tan yóo sivi nyaá tsata xuhun ihya? —catyí ra tsihin ra naha.

Nacahan ra naha tan catyí ra naha:

—Nuu ra ndacá ñaha tan sivi ra.

17 Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—Tun tacan, cuhva ndo tsa tsii ra ndacá ñaha tsi ra, tan cuhva ndo tsa tsii Nyoo tsi Nyoo —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

Tan iyo xaan cuñi ra naha tsihin tsa nacahan ra.

Nu cuñi ra saduceo naha ra jandavi ñaha ra naha tsi ra Jesús

(Mt. 22.23-33; Lc. 20.27-40)

18 Tacan tan cuahán juhva ra saduceo naha ra nu nyii ra Jesús. Tan ra saduceo can naha ra catyí ra naha tyin ña cua nandoto nyivi. Yacan cuenda cahan ra naha tyehen tan catyí ra naha tsihin ra Jesús:

19 —Maestro, ra Moisés tyaa ra nácaa taahán tsi javaha yo tatun iin rayi tsihi tan ndoo ñasihi ra tan nduve sehe ña tsicoo tsihin ra. Catyí ra tyin taahán tsi tindaha yañi ra tsihin ñaha can. Tyin tacan tan cua coo sehe ra tsihin ña tsa cuenda ra yañi ra tsa tsihi. 20 Iin tsaha iin rayi tsicoo utsa sehe yi ra. Ra tsa jihna ñi tindaha ra tsihin iin ñaha, maa tyin nduve sehe ra tsicoo tsihin ña, tan tsihi ra. 21 Tacan tan tindaha ra yañi ra tsa tsinu uvi tsihin ñaha tsa ndoo can. Maa tyin juvin ñi ña tsicoo sehe ra tsihin ña tan tsihi ra. Juvín ñi tacan taha tucu ra tsa tsinu uñi. 22 Tandihí tsa utsa ra naha tindaha ra naha tsihin ñaha can. Tan ndi intuhun ra naha tan ña tsicoo sehe ra naha tsihin

ña. Tan nu ndihî tuhun, tsihî ndihî maa ña. ²³ Tan vityin, tun nditsa tsa cua nandoto nyivî, ¿ndáa tsa utsa taahan ra can naha ra cua cuvi yî ña quivî cua nandoto ñi? Tyin tandihî maa ra naha tan tindaha ra naha tsihin ña —catyí ra naha tsihin ra Jesús.

²⁴ Tacan tan nacahan ra Jesús tan catyí ra tsihin ra naha:

—Caahán soho ñi maa nyooho, tyin ña tsitó ndo tsa catyí tuhun Nyoo, tan ndi ña tsitó ndo nácaa tsa cahnu cuvî tunyee iñi tsa iyó tsi Nyoo. ²⁵ Quiivî cua nandoto nyivî, ndi ña cua tindaha ñi tan ndi ña cua tindaha sehe ñi, tyin cua cuvi ñi tumaa ángel iyó gloria. ²⁶ Tan tuhun tsa cua nandoto nyivî, ¿a ñaha ca cahvî ndo nu libru tsa tyaa ra Moisés nu catyí tsi nácaa cahān Nyoo tsihin ra nu cayú yutun iñu? Tyin catyî ra tsihin ra tyehen: “Yuhu cuvî Nyoo ra Abraham, ra Isaac, tan ra Jacob”, catyî Nyoo tsihin ra Moisés. ²⁷ Ihya nyehé yo tyin nyito añima ra can naha ra vasu ndi maa tsanaha tsihî ra naha tyin Nyoo ñavin Nyoo nyivî tsihî cuvî ra, tyin Nyoo cuvî ra Nyoo nyivî nyito. Yacan cuenda catyí yu tyin nyooho caahán soho ñi maa ndo —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

Ley tsa ñiñi ca tsa tsaha Nyoo
(Mt. 22.34-40)

²⁸ Ña naha ñi tan tsaā iin ra maestro cuenda ley vehe ñuhu, tan tsiñî ra tsa caahán ra Jesús tsihin ra saduceo can naha ra. Tan cuhva tsa tsitó ra tyin ra Jesús vaha nacahan ra tsihin ra naha, tsicā tuhun ra tsi ra tan catyí ra:

—Tsitsi tsa tandihî ley, ¿ndáa tsa ñiñi ca cuñí tsi javaha yo? —catyí ra.

Ra Cristo Sehe Nyoo tsi ra tan juvin ñi cuví tucu ra tata ra David

(Mt. 22.41-46; Lc. 20.41-44)

³⁵ Jacuahá ra Jesús tsitsi vehe ñuhu cahnu, tan catyí ra:

—¿Nacuenda tyin catyí ra maestro cuenda ley vehe ñuhu naha ra tyin tata ra David cuví ra Cristo? ³⁶ Tan juvin ñi maa ra David catyí tuhun ra Cristo tyehen:

Nyoo cahan ra tsihin Jutu Mañi yu, tan catyí ra:

“Cunyaa xiin cuaha yu ihya nda cuanda caquin yu tsi ra xaan iñi tsi un naha ra tsaha un”, catyí ra David tahañ tsanaha jaha Tatyí Ii Nyoo.

³⁷ ¿Nacaa cuví cuú tucu ra Cristo tata ra David, tan juvin ñi maa ra David catyí tyin ra Cristo cuví Jutu Mañi ra? —catyí ra Jesús.

Tan cuaha nyivi yucú tyaá soho tsa caahán ra tan sñi xaan cuñí ñi.

Nu caahán ra Jesús tyin iyó cuaha cuatyi ra maestro cuenda ley vehe ñuhu naha ra

(Mt. 23.1-36; Lc. 11.37-54; 20.45-47)

³⁸ Quitsaha jacuahá ra Jesús tan catyí ra tyehen:

—Jaha ndo cuenda tsi ndo tsihin ra maestro cuenda ley vehe ñuhu naha ra, tyin taahán xaan iñi ra naha cunditsí ra naha jahma nañi tan caca nuu ra naha nuyahvi na jaha ndo tsa ñayivi tsi ra naha, tan cuhva ndo nacumi tsi ra naha. ³⁹ Tan nanducú ra naha tyayu vaha ca cunyecu ra naha tsitsi vehe ñuhu. Tan tsa cua catsi ra naha nu iyó vico, nanducú ra naha nu vaha ca cunyecu ra naha. ⁴⁰ Tan quihín nyaá ra naha vehe ñi ndaahvi tsa tsihi yñ tyin ña cuví tyahvi ñi xuhun tsa tsicán ra naha tsi ñi. Tan cuñí ra naha tsa vaha cahan

nyivi tuhun ra naha. Yacan cuenda naha tsicán tahvi ra naha tsi Nyoo nu tuvi nyivi. Maa tyin nduve náa catyi javahá ra naha tacan tyin ñihi ca cua tatsi tuñi Nyoo tsi ra naha —catyí ra Jesús.

Tsa tsahá ñaha ndaahvi tsihi yii
(Lc. 21.1-4)

⁴¹ Iin tsaha nyii ra Jesús tsitsi vehe ñuhu cahnu tan nyaá ra yatyin ñi nu nyii tsatun nu tyihí nyivi xuhun tsa tsahá ñi tsi Nyoo. Tan nyehé ra nu tyihí nyivi xuhun tsitsi tsatun can. Tan cuaha nyivi cuca tyihí ñi cuaha xaan xuhun. ⁴² Tsitsi tsa nyaá ra ican tsaá iin ñaha ndaahvi tsihi yii, tan tyihí ña uvi taahan ñi xuhun nyihi tsa caaha xaan nyaá. ⁴³ Tacan tan cana ra Jesús tsi ra tsicá tsihin ra, tan catyí ra tsihin ra naha:

—Tsa nditsa catyí yu tsihin ndo tyin nuu Nyoo cuaha ca xuhun tsahá ñaha ndaahvi ihya tan ñavin ca inga nyivi. ⁴⁴ Tyin tsahá ñi tsa ndoo siqui xuhun ñi. Maa tyin ñaha ihya tyihí ña tandihi tsa iyó tsi ña —catyí ra Jesús.

13

Nu caahán ra Jesús tyin cua tani vehe ñuhu cahnu
(Mt. 24.1-2; Lc. 21.5-6)

¹ Cuhva tsa cua quita ra Jesús tsitsi vehe ñuhu cahnu can, iin ra tsicá tsihin ra catyí ra tsihin ra:

—¡Maestro, nyehhe jihna tsa sii caá yuu yihí vehe ihya! ¡Nyehhe tsa nahnu vehe ihya! —catyí ra tsihin ra Jesús.

² Maa tyin nacahan ra Jesús, tan catyí ra tsihin ra:

—Nditsa nahnu vehe ihya tan sii caá tsi nyehé yo vityin. Maa tyin catyí yu tsihin un tyin coo quivi nduve ca maa náa cua ndoo ihya. Ndi intuhun yuu tan ña cua coso tahan tsi tsihin inga tsi, tyin tandihi maa tsi tan cua tani tsi —catyí ra Jesús.

Nu tsahá cuenda ra Jesús náa cua cuvi tsa ndi cumañi ca naa ñuhu ñayivi

(Mt. 24.3-28; Lc. 21.7-24; 17.22-24)

³Tacan tan cuahán ra Jesús tsihin ra tsicá tsihin ra yucu yutun Olivo tsa canyii inga tsiyo nu nditsin nyehé tsi vehe ñuhu cahnu. Tsa tsinyaa ra Jesús ican, ra Pedro, ra Jacobo, ra Juan, tan ra Andrés tsicá tuhun xeehe ra naha tsi ra tan catyí ra naha:

⁴—Cuñi ndi tsa catyi tuhun un tsihin ndi ama cua cuvi tandihi tsa cahan un. ¿Nacaa tan coto ndi tatun tsa cuyatyin cundaa tandihi can? —catyí ra naha.

⁵Nacahan ra Jesús tan catyí ra:

—Jaha ndo cuenda tsi ndo coto jandavi ñaha nyivi tsi ndo. ⁶Tyin cuaha xaan nyivi cua quitsi, tan cua cuatyinu ñi sivi yu, tan cua catyi ñi: “Yuhu cuví ra Cristo, ra tsa jaquitsi Nyoo.” Tan cuaha xaan nyivi cua jandavi ñaha ñi.

⁷Maa tyin tun ñihi tuhun ndo tyin iyó cuatyí tan cañi tahan nyivi ityi can tan ityi ihya, ña nayuhvi ndo tyin tacan taahán maa tsi cuvi tsa ndi cumañi ca naa ñuhu ñayivi. ⁸Tyin nyivi iin ñuu cua cañi tahan ñi tsihin nyivi inga ñuu, tan cua coo cuatyí iin ñuu tsihin inga ñuu. Tan cuaha ñi ityi cua taan ñihi, tan cua coo tama, tan cua nduvaa nyivi. Vasu ndi maa nyehe nyivi tundo ho ihya, ña cua naa

naha ñuhu ñayivi tyin ndi nyaa ca cua nyehe ñi tundo.

⁹ Maa tyin jaha ndo cuenda tsi ndo tyin cua cuhva cuenda nyivi tsi ndo tsi ra cumi tyiñu naha ra. Tan cua cañi ñi tsi ndo tsitsi vehe ñuhu. Cua cuhva cuenda ñi tsi ndo tsi ra cumi tyiñu tan tsi ra cuví rey tsacatyí yuhu. Tyin tacan tan cuvi cahan ndo tuhun yu nuu ra naha. ¹⁰ Tyin tsa ndi cumañi ca naa ñuhu ñayivi, cuñi tsi coto tandihí nyivi inga ñuu tyin Nyoo jacacú ra tsi nyivi. ¹¹ Tan cuhva tsa cua cundaca ñi tsi ndo nuu ra cumi tyiñu naha ra, ña caca iñi ndo náa cua cahan ndo. Tyin juven ñi maa hora can tan cua cuhva Nyoo tsa cahan ndo. Tyin ñavin maa ndo cua cahan; tyin maa Tatyí Ii Nyoo cua cahan. ¹² Yihí ra naha cua nacuhva cuenda ra naha juven ñi maa yañi ra naha tan cua ndacan ra naha tsa cúu ra can naha ra. Yihí nyivi cua nacuhva cuenda ñi juven ñi maa sehe ñi. Tan yihí ñi cua nacuhva cuenda ñi nda cuanda jutu ñi tan sihi ñi tyin cúu ñi. ¹³ Tandihí nyivi iyó nu ñuhu ñayivi ndasi cua cuñi ñi nyehe ñi tsi ndo tsacatyí yuhu. Maa tyin nyooho tsa cua cunyeé iñi tsinú iñi tsi yu nda nu ndihí, cua cacu ndo.

¹⁴ Tandihí nyooho tsa cahví nu tutu Nyoo nu tyaa ra Daniel, ra cuvi ndusu yuhu Nyoo tsa tsicoo tahan tsanaha, cutuñi iñi ndo tyin iyó tsa janducaquiñi tan tsa jativi. Quivi tsa nyehe ndo tyin tsa nyii yacan nu ña taahán tsi cunyi can, nyooho nyivi iyó Judea, quita ndo ñuu ndo tan cahun ndo ityi yucu. ¹⁵ Nyooho tsa cua cuyucu jiñi vehe quiivi can, cua nuu ndo, maa tyin ña cua nuu ndo tsa quihvi ndo tsitsi vehe ndo tan tava ndo tsa iyó tsi ndo. ¹⁶ Nyooho tsa cua cuyucu tsitsi cuhu, ña

cua cunuhu jihna ndo cuquihin ndo jahma ndo. ¹⁷ ¡Ndahvi ñiñaha tsa ñuhú sehe quiví can! ¡Tan ndahvi ñi iyó sehe lee tsa ndi tyaxín! ¡Ndahvi ñi! ¹⁸ Ndācan tahvi ndo tsi Nyoo na ña tahan tsi cunu ndo quiví vitsin. ¹⁹ Tyin tundoho tsa cua nyehe nyiví quiví can, ñaha ca maa coo can ndaha tsinu maa ñuhu ñayiví nda cuanda vityin. Tan ndi ityi nuu ca tan ña cua nyehe nyiví tahan tundoho can inga tsaha. ²⁰ Tun tsatyin Jutu Mañi yo tan ña jandihí ra tsa cua nyehe yo tundoho quiví can, yoñi maa cua cacu. Maa tyin cua jandihí ra can tsa cuenda tsa cuñí ra tsi nyiví yihí cuenda ra, nyiví nacatsj vaha maa ra.

²¹ Tatun catyi nyiví tsihin ndo: “Jihna ndo, ihya nyaá ra Cristo” o “Nyehe ndo, ican nyaá ra Cristo”, ña tsinu iñi ndo. ²² Tyin cua quitsi nyiví jandavi ñaha tan cua catyi ñi tyin ra Cristo cuví ñi. Cua catyi ñi tyin ndusu yuhu Nyoo cuví ñi. Maa tyin ña nditsa ñi. Cua javaha ñi tsa nyityi, tan tsa iyo nahnu tyin cua jandavi ñaha ñi nda cuanda nyiví nacatsj maa Nyoo, tatun cunyeen ñi javaha ñi tacan. ²³ Maa tyin nyoocho jaha cuenda vaha ndo tsi ndo vityin tsa tsa tsitó ndo tandihí yacan tsa ndi cumañi ca tahan tsi quiví can —catyí ra Jesús.

Nu jacotoj ra Jesús nácaa cua quitsi nyico ra inga tsaha

(Mt. 24.29-35, 42-44; Lc. 21.25-36)

²⁴ Tan catyi nyico ra Jesús tyehen:

—Maa tyin tsa cua yaha nyehe nyiví tundoho quiví can, cua ndunaa ñicanyii, yoo ña cua jandunditsin ca tsi, ²⁵ tan cua cucoyo tiñuu. Tan tandihí tsa iyó andiví tan cua nacanda tsi naha tsi. ²⁶ Tacan

tan cua nyehe ndo tsi yuhu, Rayi tsa quee nda gloria, vatsí yu nu vico tsihin tunyee ñi cahnu tan tsihin tsa cahnu cuví Nyoo. ²⁷ Tan cuaha ángel cuenda yu cua jaquitsi yu tyin jandu iin ra naha nyivi nacatsi maa Nyoo. Cua quita ñi nani cahnu nu ñuhu ñayivi, nda nu ndihi ñuhu ñayivi tan nda nu ndihi andivi.

²⁸ 'Cutuñi ñi ndo cuhva iyó yutun tsa nañi higo: Tun tsa nduyutyá soco tun tan cana ndaha yutya tun, tsitó ndo tyin tsa cua quee tsiti tun. ²⁹ Tan juvin ñi tacan, tatun tsa cuví tandihi tsa iyo tsa caahán yu tuhun tsihin ndo, cua coto ndo tyin tsa cuyatyin quitsi yu; tan tsa nyanaá yu yuvehe cuví tsi. ³⁰ Tsa nditsa catyí yu tsihin ndo tyin tsa ndi cumañi ca cúu nyivi iyó nu ñuhu ñayivi ihya tan cua cuví tandihi tsa caahán yu tuhun tsihin ndo. ³¹ Tan coo quivi cua cundihi andivi tan cua cundihi ñuhu ñayivi, maa tyin tuhun caahán yuhu, ña cua cundihi maa tsi tyin tandihi tsi tan cua cundaa tsi.

³² 'Maa tyin quivi tan hora tsa cua cuví tandihi yacan, yoñi maa tsitó can, ndi maa ca ángel tan ña tsitó ra naha, ndi yuhu tsa cuví yu Sehe Nyoo tan ña tsitó yu. Intuhun ñi maa Nyoo Jutu yo tsitó ama cua javaha ra tandihi.

³³ 'Yacan cuenda coo nyito vaha ndo, tan jaha cuenda ndo tsi ndo, tan ndacan tahvi ndo tsi Nyoo, tyin ña tsitó ndo náa quivi tan náa cuhva cua quitsi nyico yu. ³⁴ Tumaa iin rayi tsa cua cuhun nu cañi. Ra ican tsa ndi cumañi ca cuhun ra, tsahá cuenda ra vehe ra tsi musu ra. Tan tsahá ra tyiñu tsi intuhun intuhun ra naha. Tan tava tyiñu ra tsi ra jahá cuenda yuvehe na jaha cuenda vaha ra. ³⁵ Yacan cuenda nyooho coo nyito ndo tyin

ña tsitó ndo náa cuhva cua quitsi yu tsa cuví yu tumaa tsitoho vehe can, tyin cuví quitsi yu tsa cua cunaaha, maa ñuu, o cuhva tsacú tsitooho, o tsa cua cana ñicanyii. ³⁶ Yacan cuenda cõnyito vaha ndo tan ña cusu ndo tyin sana iñi ndo tan cua quitsi yu. ³⁷ Tsa caahán yu tsihin nyooho, caahán tucu yu tsihin tandihí ca nyivi: Coo nyito ndo.

14

Nu nducú ra jutu cuví ityi nuu naha ra cuhva tñn ra naha tsi ra Jesús

(Mt. 26.1-5; Lc. 22.1-2; Jn. 11.45-53)

¹ Tsa ndi cumañi uvi quivi ca tan tahan tsi vico pascua tan vico nu tuhvá nyivi tsatsí paan tsa nduve yutsan iya yihí. Ra jutu tsa cuví ityi nuu naha ra tan ra maestro cuenda ley vehe ñuhu naha ra nducú ra naha cuhva tñn xeehe ra naha tsi ra Jesús tan cahñi ra naha tsi ra. ² Maa tyin natuhun tahan ra naha tan catyí ra naha:

—Ña cua tñn naha yo tsi ra quivi maa vico tyin coto nduvaa xaan nyivi —catyí ra naha.

Nu tyihí iin ñaha ndutya tami jiñi ra Jesús

(Mt. 26.6-13; Jn. 12.1-8)

³ Tsa ndi cumañi ca tahan tsi vico can, nyii ra Jesús ñuu Betania, vehe ra Simón, ra tsa tsindoho cuehe tyaahyu. Tsitsi tsa nyaá ra Jesús tsatsí ra, tsa iin ñaha ndahá ña iin yutyi tsa tsinu tsihin yuu tsa nañi alabastro. Tsitu can yihí ndutya tami tsa nañi nardo. Tan yahvi xaan nyaá ndutya tami can. Nuña ña yuhu yutyi can tan tava ña ndutya tami can tan tyihí ña can jiñi ra Jesús. ⁴ Maa tyin juhva

ra tsa yucú ican naha ra nduxaan ra naha tan catyí ra naha:

—¿Nacuenda tyin jativí ñaha ihya ndutya tami can? ⁵ Tun tsatyin xico ña can, cuaha xaan xuhun cua ñihi ña tsihin can, tan cuvi jatyinyee ña tsi nyivi ndaahvi tsihin xuhun can —catyí ra naha.

Tan cuxaan ra naha tsi ña.

⁶ Maa tyin ra Jesús catyí ra:

—¡Jaña ndo tsi ña! ¿Nacuenda cuñí ndo jandu uvi iñi ndo tsi ña? Tan tsa vaha javahá ña tsihin yu. ⁷ Tyin nyivi ndaahvi tandihí ñi quivi cua cuyucu ñi tsihin ndo, maa tyin yuhu, ña naha ca cunyii yu tsihin ndo. ⁸ Ñaha ihya javahá ña ndihí cuhva cuvi ñi javahá ña. Tyihí ña ndutya tami cuñu ñuhu yu, tumaa tuhvá maa yo javahá tsihin cuñu ñuhu nyivi tsa ndi cumañi ca quihvi ñuhu ñi. ⁹ Tsa nditsa catyí yu tsihin ndo, tyin tandihí ityi nu cua cahan nyivi tuhun Nyoo naní cahnu nu ñuhu ñayivi, cua cahan ñi tuhun ñaha ihya tan tsa javahá ña, tyin tacan tan ña naa iñi nyivi tsi ña —catyí ra Jesús.

Nu xico ra Judas tsi ra Jesús

(Mt. 26.14-16; Lc. 22.3-6)

¹⁰ Tsa yaha yacan tan quita iin ra tsitsi tsa utsi uvi ra tsicá tsihin ra Jesús. Ra ihya cuví ra Judas Iscariote. Tsaahan ra tsicahan ra tsihin ra jutu cuví ityi nuu naha ra, tan jandaá ra tyiñu tsihin ra naha tyin cua cuhva cuenda ra tsi ra Jesús tsi ra naha.

¹¹ Cuhva tsa tsiñi ra naha tsa caahán ra, sií xaan cuñí ra naha cuví, tan catyí ra naha tsihin ra tyin cuhva ra naha xuhun tsi ra. Tacan tan quitsaha nducú ra Judas cuhva cuhva cuenda ra tsi ra Jesús tsi ra naha.

Nu cuxiñi ra Jesús tsihin ra tsicá tsihin ra
 (Mt. 26.17-29; Lc. 22.7-23; Jn. 13.21-30; 1 Co.
 11.23-26)

¹² Qui^vi jihna ñi tsa quitsaha^h vico nu tsatsí ny^vi paan tsa nduve yutsan iya y^hí tan qui^vi tuhvá ñi tsañí mbee lee tan jamañí ñi tsi Nyoo, ra tsicá tsihin ra Jesús tsicá^h tuhun ra naha tsi ra, tan catyí ra naha:

—¿Numaa cuñí un cuhun ndi janduvaha ndi tsa cuxiñi un cuenda vico pascua ihya?

¹³ Tacan tan tava^h tyiñu ra tsi uvi taahan ra naha tan catyí ra tsihin ra naha:

—Cuaahan ndo tsitsi ñuu, tan ican cua nañihi ndo iin ray^hi yosó soco iin qui^yi ndutya. Tsa nyehe ndo tsi ra, cu^hanyicun ndo tsi ra. ¹⁴ Tsa tsa^h ndo yuvehe nu cua qui^hvⁱ ra, catyⁱ ndo tyehen tsihin tsitoho vehe can: “Ra Maestro cuñí ra coto ra numaa nyaá cuarto nu cua jacahnu ra vico tsihin ra tsicá tsihin ra”, catyⁱ ndo. ¹⁵ Tan cua janaha ra iin cuarto cahnu nu tsinu uvi pisu tsi ndo. Tsa nduvaha^h maa tsitsi tsi jaha^h ra, Javaha ndo tsa cuxiñi yo tsitsi vehe can—catyí ra Jesús tsihin ra naha.

¹⁶ Tacan tan cuahán ra naha. Tsa tsa^h ra naha tsitsi ñuu can, nañihⁱ ra naha tandihⁱ maa cuhva catyⁱ ra Jesús tsihin ra naha. Tan javaha^h ra naha tsa cua cuxiñi ra naha cuenda vico pascua. ¹⁷ Tsa ndihⁱ javaha^h ra naha tsa cua cuxiñi ra naha, tacan tan cuahán nyico ra naha nu nyií ra Jesús. Tan tsa cunaaha, cuahán ra Jesús, cuacuxiñí ra tsihin tsa utsi uvi ra tsicá tsihin ra. ¹⁸ Tan cuhva tsa nyecú ra naha tsatsí ra naha nu mesa, tan catyí ra Jesús:

—Tsa nditsa catyí yu tsihin ndo tyin iin nyooho tsa tsatsí tsihin yu cua xico tsi yu tsi ra xaan iñi tsi yu.

¹⁹ Tacan tan nducuihya xaan cuñí ra naha, tan quitsaha tsicá tuhun tan iin tan iin ra naha tsi ra, tan catyí ra naha:

—¿A yuhu?

Tacan tan tsicá tuhun tucu inga ra tan catyí ra:

—¿A yuhu?

²⁰ Tan nacaħan ra Jesús tan catyí ra:

—Ña tandihí ndo. Intuhun ñi ra tsitsi tsa utsi uvi ndo. Tan ra ican cuví ra tsa jatyií paan iin ñi tsitsi coho tsihin yu. ²¹ Tyin yuhu, Rayií tsa quee nda gloria, cua tahan yu tumaa caahán maa nu tutu Nyoo tyin cua tahan yu. Maa tyin indahvi ra ndaahvi tsa cua xico tsi yu! Vaha ca tun tsatyin ña cacu ra —catyí ra Jesús.

²² Tan tsitsi tsa tsatsí ra naha, tacan tan quihin ra Jesús iin paan tan nacuhva ra tyahvi nyoo tsi Nyoo tsa cuenda can, tan tsahnü sava ra can, tan tsaha ra can tsi ra tsicá tsihin ra, tan catyí ra:

—Catsi ndo paan ihya tyin tsehe cuví tumaa cuñu ñuhu yu —catyí ra tsihin ra naha.

²³ Tsa yaha yacan quihin ndihí ra vasu nu yihí vinu. Tsa yaha tsaha ra tyahvi nyoo tsi Nyoo, tacan tan tsaha ra can tsi ra naha. Tandihí ra naha tan tsihi ra naha vinu tsa yihí tsitsi vasu can. ²⁴ Tan catyí ra tsihin ra naha:

—Vinu ihya cuví tumaa niñi yu tyin tsihin niñi yu cua ndoo Nyoo tuhun tsaa tsihin ndo tyin cua cati niñi yu tsa cuenda tsa vaha tsi nyooho tan tsa vaha tsi cuaha nyivi. ²⁵ Tsa nditsa catyí yu tsihin ndo tyin ña cua coho ca yu vinu tsa cuví ndutya

yucu vixi uva, nda cuanda coho yu vinu tsa nda nu ndacá ñaha Nyoo qui^vi tsa yu ndacan —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

Nu jacotó ra Jesús tyin cua cahan ra Pedro tyin ña nacotó ra tsi ra
(Mt. 26.30-35; Lc. 22.31-34; Jn. 13.36-38)

²⁶ Tsa ndih_i tsita_u ra naha yaa Nyoo, tan cuahán ra naha yucu yutun Olivo. ²⁷ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin tandih_i ra naha:

—Tandih_i maa ndo tan cua nacoo ihñi ndo tsi yu tsa cuaa vityin tyin catyí nu tutu Nyoo tyehen: “Tandih_i mbee ticatyí jana yu cua cuhun tsiyo ti naha ti s_iin s_iin ityi tyin cua cahñi yu tsi ra jahá cuenda tsi ti naha ti”, catyí tsi. ²⁸ Maa tyin tsa yaha nandoto yu, jihna ca yu cua cuhun Galilea tsa ndi cumañi ca cuhun nyooho —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

²⁹ Tacan tan catyí ra Pedro tsihin ra:

—Vasu ndi maa nacoo ihñi tandih_i ra naha tsi un, maa tyin yuhu ña cua nacoo ihñi maa yu tsi un —catyí ra tsihin ra Jesús.

³⁰ Maa tyin ra Jesús catyí ra tsihin ra:

—Tsa nditsa catyí yu tsihin un, tyin tsa cuaa vityin, tsa ndi cumañi ca vacu tsitooho tsa tsinu uvi tsaha, uñi tsaha cua cahan un tyin ña nacotó un tsi yu —catyí ra Jesús tsihin ra Pedro.

³¹ Maa tyin jañiñ_i ra Pedro tan catyí ra:

—Vasu ndi maa cúu yu tsihin un, maa tyin ña cua catyí yu tyin ña nacotó yu tsi un —catyí ra Pedro.

Tan juvin ñi tacan catyí tandih_i ca ra naha.

Nu nyii ra Jesús Getsemaní tsicán tahvi ra tsi Nyoo

(Mt. 26.36-46; Lc. 22.39-46)

³² Tacan tan tsaꞗ ra Jesús tan ra tsicá tshin ra iin nu nañi Getsemaní. Tan catyí ra Jesús tshin ra naha:

—Ndoo ndo ihya tsitsi tsa cuahán yu ndacan cua ndacan tahvi yu tsi Nyoo —catyí ra Jesús.

³³ Tan quihin ra tsi ra Pedro, ra Jacobo tan ra Juan cuahán tshin ra. Tan tsaꞗ tucuihya iñi cahnu tsi ra tan tuñu cuñí ra. ³⁴ Tan catyí ra tshin ra naha:

—Cuihya xaan cuñí yu; cahñi ña maa tucuihya iñi ihya tsi yu, cuñí yu. Ndoo ndo ihya, tan ña cusu ndo —catyí ra.

³⁵ Tacan tan cuahán ra luxu ca ityi nuu. Tan tsicuiñi tsiti ra nu ñuhu tan tsaquin ra nuu ra nda nu ñuhu. Tan tsican tahvi ra tsi Nyoo tan catyí ra:

—Tun tsatyin cuvi ña cuhva un nyehe yu tundoho tsa cua nyehe yu —catyí ra tsican tahvi ra.

³⁶ Tan tsa tsicán tahvi ra, catyí ra:

—Jutu Mañi yu, tsa cuenda yooho nduve tsa ña cuví javaha un. Tun yooho tan cuñí un cuví jatsiyo un tundoho ihya siqui yu. Maa tyin na cuvi maa cuhva cuñí maa un, tan ñavin cuhva cuñí maa yu —catyí ra Jesús tsican tahvi ra.

³⁷ Tacan tan cuahán ra nu nacoꞗ ra tsi uñi ra tsicá tshin ra. Tsa tsaꞗ ra nu yucú ra naha, nyehe ra tyin quixí ra naha. Tan catyí ra tshin ra Pedro:

—Simón, ¿a quixí un? ¿Nacuenda ña cunyeē iñi un coo nyito un tshin yu ndi intuhun hora? ³⁸ Ña cusu ndo; ndacan tahvi ndo tsi Nyoo, tyin tacan tan ña cua javaha ndo cuhva cuñí nu ña vaha. Tsa

nditsa tyin añima ndo cuñí xaan tsi nanducu tsi tsi Nyoo, maa tyin cuñu ñuhu ndo cuví tsa vita cuñí —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

³⁹ Tacan tan cuahán nyico ra inga tsaha. Tan tsican tahvi ra tsi Nyoo juvin ñi tsihin tuhun tsa cahan ra tsa jihna ñi. ⁴⁰ Tacan tan tsaꝯ nyico ra inga tsaha, nu yucú ra naha tan nyehẽ ra tyin quixí nyico ra naha, tyin tsindasí maa tinuu ra naha jahã ñumaahna. Tan ña tsitó ra naha náa nacahan ra naha tsihin ra. Ndi maa ra tan ña cahan ca ra. ⁴¹ Tan cuahán nyico ra. Tsa tsaꝯ ra nu yucú ra naha tsa tsinu uñi tsaha, catyí ra:

—Cusu vaha ndo vityin, tan quitatu ndo tyin tsa cundaa tyiñu. Ra tsa cua cuhva cuenda tsi yu tsi ra xaan iñi tsi yu naha ra tsa vatsí ra tyin tsa tahan tsi hora tsa cua cuhva cuenda ra tsi yuhu, Rayi tsa quee nda gloria. ⁴² Ndũvita ndo, çohon ndo tyin tsa vatsí ra tsa xico tsi yu —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

Nu tsaha cuenda ra Judas tsi ra Jesús tsi nu xaan iñi tsi ra nahnu
(Mt. 26.47-56; Lc. 22.47-53; Jn. 18.2-11)

⁴³ Ra jutu cuví ityi nuu naha ra, tan ra maestro cuenda ley vehe ñuhu naha ra, tan ra mandoñi nyivi Israel naha ra; cuaha xaan nyivi jacuhun ra naha tsihin ra Judas, iin ra tsicá tsihin ra Jesús, tyin tñn ñi tsi ra Jesús. Juhva ñi ndahá mityi tan juhva ñi ndahá yutun. Ndi caahán ca ra Jesús nyaá ra tan tsaꝯ ra Judas tsihin nyivi cuaha can. ⁴⁴ Tsa ndi cumañi ca cahun ra Judas, ra tsa xico tsi ra Jesús, tsa catyi maa ra tsihin nyivi náa cua javaha ra tan coto ñi ndáa ra cuvi ra Jesús. Tan cahan ra tyehen:

—Ra tsa cua tyaa yuhu yu, ra ican cuví ra Jesús tsa cua quihin ndo. Quihin ndo tsi ra tan jaha cuenda vaha ndo coto cunu ra —catyí ra nu quítsi tsi.

⁴⁵ Tsa tsaá ra Judas nu nyíí ra Jesús natuhvā ra nu nyaá ra tan catyí ra tsihin ra:

—Maestro.

Tan tyaa yuhu ra tsi ra. ⁴⁶ Tacan tan quihin ra naha tsi ra Jesús cuahán tsihin ra naha.

⁴⁷ Maa tyin iin ra nyíí tsihin ra Jesús, tava ra mityi ra tan tsahnyā ra soho musu ra jutu tsaahnu cuví ityi nuu. ⁴⁸ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra quihin tsi ra:

—¿A ñasuhu cuví yuhu? tyin vatsí ndo vatsí quihin ndo tsi yu tsihin mityi tan yutun. ⁴⁹ Ndihi quivi tsinyii yu jacuahā yu tsi ndo tsitsi vehe ñuhu cahnu, tan ña quihin ndo tsi yu. Tandihí tsehe cuví tyin tacan tan cundaa tsa catyí nu tutu Nyoo —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

⁵⁰ Tacan tan tsinū tandihí ra tsicá tsihin ra, tan ndoo intuhun ña maa ra jaha ra naha. ⁵¹ Maa tyin ndoo intuhun ca ra tyuvaa tan cuahán ra cuanyicún ra tsi ra, ndasi ra tsihin iin ticatyí tan tñn ndihí ra naha tsi ra. ⁵² Maa tyin nacoō ihñi ra ticatyí can tan tsinū tandii ra.

Nu tsicā tuhun ra mandoñi naha ra tsi ra Jesús tun juvin Sehe Nyoo tsi ra

(Mt. 26.57-68; Lc. 22.54-55, 63-71; Jn. 18.12-14, 19-24)

⁵³ Tacan tan tsindacā ra naha tsi ra Jesús tsi ra jutu tsaahnu cuví ityi nuu tan ndu iin tucu tandihí ra jutu cuví ityi nuu naha ra tan ra cuví mandoñi nyivi Israel naha ra, tan ra maestro cuenda ley

vehe ñuhu naha ra. ⁵⁴ Ra Pedro nyicún tsica nyicún tsica ñi ra tsi ra naha cuahán ra. Tan tsaḡ ra nda nuquehe yuvehe ra jutu tsaahnu cuví ityi nuu can. Tan ndoo ra tuñú ra ñuhu tsihin ra vitya naha ra.

⁵⁵ Ra cuví jutu ityi nuu naha ra, tan tandihi ca ra cumí tyiñu naha ra nducú ra naha cuatyí tyaa ra naha siqui ra Jesús, tyin tacan tan cuví cahñi ra naha tsi ra. Maa tyin ña ñihí maa ra naha cuatyí tyaa ra naha tsi ra. ⁵⁶ Cuaha xaan nyivi cahan cuendu siqui ra, maa tyin ña nacatsí tahan maa tuhun caahán ndi intuhun ñi. ⁵⁷ Yihí ñi nduvitḡ ñi tan cahan ñi maa ñi maa cuendu siqui ra, tan catyí ñi:

⁵⁸ —Nyuhu tsiñi ndi tsa cahan ra tan catyí ra tyehen: “Yuhu cua cani yu vehe ñuhu cahnu tsa javahḡ nyivi. Tan cua janduvita yu inga vehe ñuhu tsitsi tsa uñi quivi ñi. Maa tyin ñavin tahan vehe ñuhu tsa javahá nyivi” catyí ra —catyí ñi.

⁵⁹ Vasu ndi maa tacan caahán ñi, maa tyin ña nacatsí tahan maa tsa cahan ñi.

⁶⁰ Tacan tan nduvitḡ ra jutu tsaahnu cuví ityi nuu mahñu tandihi ra yucú ican naha ra, tan tsicḡ tuhun ra tsi ra Jesús, tan catyí ra:

—¿A ña cua nacahan un nu caahán nyivi ihya? ¿A nditsa tsa caahán ñi, o ña nditsa? —catyí ra

⁶¹ Maa tyin ña nacahan maa ra Jesús tan nduve maa náa cahan ra. Tacan tan ra jutu tsaahnu cuví ityi nuu tsicḡ tuhun ra tsi ra inga tsaha, tan catyí ra:

—¿A yooho cuví ra Cristo, Sehe Nyoo ii tsa tsahá tsa vaha?

⁶² Tan ra Jesús catyí ra tsihin ra:

—Juvín. Nyooho cua nyehe ndo tsi yuhu, Rayi tsa quee nda gloria, nyaá yu xiin cuaha Nyoo, ra iyó tandihí tunyee iñi, tan cua nyehe tucu ndo nu quítsi yu nu vico ityi andivi —catyí ra tsihin ra.

⁶³ Tacan tan tsahnya ra jutu tsaahnu cuví ityi nuu jahma ra tumaa iin seña tyin ña taahán iñi ra tsa caahán ra Jesús tyin cuñí maa ra tyin ña vaha tsa caahán ra, tan catyí ra:

—Ña tsiñí ñuhu ca tsa nducu yo tsi ra cuví tsa ndaa. ⁶⁴ Tyin tsa tsiñi maa ndo tsa cahan ra. Tsicoo cuatyí ra nuu Nyoo tsihin tuhun cahan ra. ¿Náa catyí ndo vityin? —catyí ra.

Tacan tan nacahan tandihí ra naha tan catyí ra naha tyin taahán tsi cúu ra.

⁶⁵ Tacan tan quítsaha tiví sñi juhva ra naha tsi ra. Tyasi ra naha nuu ra, tan cañi ra naha tsi ra tsihin tsiqui tan catyí ra naha tsihin ra:

—¡Cahan tsihin ndi yóo cañi tsi un! —catyí ra naha tsihin ra.

Tan cañi tucu ra vitya naha ra nuu ra.

Nu cahan ra Pedro tyin ña nacotó ra tsi ra Jesús (Mt. 26.69-75; Lc. 22.56-62; Jn. 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Tsitsi tsa ndi nyíi ra Pedro nuquehe tsata vehe ra jutu tsaahnu cuví ityi nuu, tsaá iin ñaha cuví musu ra jutu can. ⁶⁷ Cuhva tsa nyehe ñaha can tsi ra Pedro nyaá ra tuñú ra ñuhu, quítsaha nyehe xaan ña tsi ra, tan catyí ña tsihin ra:

—Tsica tucu yooho tsihin ra Jesús, ra ñuu Nazaret can —catyí ña tsihin ra.

⁶⁸ Maa tyin ra Pedro tyihí xeehe ra, tan catyí ra:

—Yuhu ña nacotó yu tsi ra can, tan ndi ña tsitó yu náa caahán un —catyí ra tsihin ña.

Tacan tan quit̃a ra ityi yuhu cora. Tan tsacu ñi tsitooho. ⁶⁹ Tacan tan ñaha can nanyeh̃e nyico ña nu nyaá ra inga tsaha tan catyí ña tsihin ra nyecú ican naha ra:

—Ra vaha iñi tsi ra can cuví ra ihya —catyí ña.

⁷⁰ Maa tyin tyih̃i xeehe nyico ra inga tsaha. Tacan tan ña naha ñi tan catyí ra yucú ican naha ra tsihin ra Pedro:

—Nditsa tyin ra vaha iñi tsi ra can cuví yooho, tyin ra Galilea cuví un, tan caahán un tumaa caahán nyiṽi Galilea —catyí ra naha tsihin ra.

⁷¹ Tacan tan iyo xaan caahán ra Pedro, tan catyí ra:

—¡Tsitó vaha maa Nyoo tyin ña nacotó yu tsi ra tsa caahán ndo tuhun! ¡Na cahñi maa Nyoo tsi yu tun ña nditsa yu tsa caahán yu! —catyí ra.

⁷² Juvín ñi kuhva can navacu tsitooho tsa tsinu uvi tsaha. Tacan tan nducuhun iñi ra Pedro tsa cahán ra Jesús tsihin ra: “Tsa ndi cumañi ca vacu tsitooho uvi tsaha, yooho tsa yah̃a cahán un uñi tsaha tyin ña nacotó un tsi yu.” Tsa nducuhun iñi ra Pedro tsehe, quitsah̃a ra tsacú ra.

15

Nu jaqueé yuhu ra Pilato tsi ra Jesús (Mt. 27.1-2, 11-14; Lc. 23.1-5; Jn. 18.28-38)

¹ Tan tsa tuṽi inga quiṽi ndu iin ra jutu cuví ityi nuu naha ra tsihin ra mandoñi naha ra tsihin ra maestro cuenda ley vehe ñuhu naha ra, tan tandih̃i ca ra cumí tyiñu tsa yih̃i ndaha tsi nyiṽi Israel. Nuuhñi ñi maa ra Jesús tan tsindac̃a ra naha tsi ra nuu ra Pilato. ² Tan tsic̃a tuhun ra Pilato tsi ra, tan catyí ra:

—¿A juvin un cuví rey nyívi Israel?

Nacahan ra Jesús tan catyí ra:

—Juvín yu, tumaa caahán maa un.

³Tan cuaha xaan cuendu cahan ra cuví jutu ityi nuu naha ra siqui ra Jesús. ⁴Tacan tan tsicá tuhun nyico ra Pilato tsi ra inga tsaha, tan catyí ra:

—¿A ña cua nacahan maa un? Nyehe, cuaha xaan cuatyí tyaá ra naha siqui un —catyí ra.

⁵Maa tyin ra Jesús ña nacahan maa ra. Yacan cuenda ña ñihí ra Pilato náa cahan ra.

*Nu tsahá ra Pilato ndatu tsa cúu ra Jesús
(Mt. 27.15-31; Lc. 23.13-25; Jn. 18.38—19.16)*

⁶Vico pascua tuhvá ra Pilato nacoó nuña iin ra yucú vehe caa. Tan tavá ra ndáa ra cuñí maa nyívi tyin tava ra. ⁷Quiví can nyíi iin ra nañí Barrabás vehe caa, tsihin inga ca ra tsahñi nyívi nu cuvaa nyívi siqui ra ndacá ñaha. ⁸Tan tsahan nyívi tsicahan ñi tsihin ra Pilato na jaña ra iin ra yucú vehe can tumaa tuhvá maa ra javahá. ⁹Tan nacahan ra Pilato, tan catyí ra:

—¿A cuñí ndo tsa jaña yu tsi ra cuví Rey ndo?

¹⁰Tacan cahan ra tyin tuví iñi ra tyin tsaha cuenda ra jutu cuví ityi nuu naha ra tsi ra Jesús tsi ra tsa cuenda tsa ndasi cuñí ra naha nyehe ra naha tsi ra tyin cuaha nyívi nyicún tsi ra. ¹¹Maa tyin ra jutu cuví ityi nuu can naha ra natyuhu ra naha tsi nyívi tsa cahan ñi na tava ra Pilato tsi ra Barrabás vehe caa. ¹²Tacan tan tsicá tuhun ra Pilato tsi ñi, tan catyí ra:

—¿Tun tacan, náa cuñí ndo javaha yu tsihin ra tsa jacunañi ndo Rey cuenda ndo? —catyí ra tsihin ñi.

13 Tacan tan canā tsaá ñi, tan catyí ñi:

—¡Tyaa tsi ra nu cruu na cúu ra! —catyí ñi.

14 Tan catyí ra Pilato tsihin ñi:

—Maa tyin, ¿náa tsa ña vaha javahā ra? —catyí ra.

Ñi ican quitsahā caná tsaá nyico ñi tan catyí ñi:

—¡Tyaa tsi ra nu cruu na cúu ra! —catyí ñi.

15 Tacan tan tsa cuñí ra Pilato ndoo vaha ra nuu nyivi, tavā ra tsi ra Barrabás vehe caa. Tsa yahā tavā ra tsi ra can, tavā tyiñu ra na ndoho ra Jesús. Tsa yahā ndohō ra Jesús, tan tsaahā cuenda ra tsi ra tsi andaru na ticaa ra naha tsi ra nu cruu.

16 Tacan tan tsindaçā ra andaru can naha ra tsi ra nuquehe vehe tyiñu. Tan jandu iin ra naha tandihi ca andaru. 17 Tan jacunditsi ra naha iin jahma cuaaha tuun tsi ra. Tan javahā ra naha iin corona iñu. Tan tyih̄i ra naha can jiñi ra. 18 Tsa yahā yacan tan quitsahā caná tsaá ra naha tsata ra tan tsacú nducu ra naha tsi ra, tan catyí ra naha:

—¡Nacumi tsi un, yooho Rey nyivi Israel! —catyí ra naha.

19 Tan cañi ra naha jiñi ra tsihin yutun, tan tiv̄i sii ra naha tsi ra. Tan tsicuiñī tsiti ra naha nuu ra jahá ra naha tyin jacahnú ra naha tsi ra. 20 Tsa yahā tsacū nducu ra naha tsi ra, tavā ra naha jahma cuaaha tuun tsa jacunditsi ra naha tsi ra. Tacan tan jacunditsi nyico ra naha jahma maa ra tsi ra. Tan cuahán ra naha tsihin ra cuaticaá ra naha tsi ra nu cruu.

Nu tyaā ra naha tsi ra Jesús nu cruu

(Mt. 27.32-44; Lc. 23.26-43; Jn. 19.17-27)

21 Ityi cuahán ra naha tahān ra naha iin ra ñuu Cirene tsa nañi Simón. Tan cuví ra jutu ra

Alejandro tan ra Rufo. Ndi vatsí nuhu ra quee ra cuhu. Cuhva tsa cua yaha ra, jañiñi ra andaru naha ra tsi ra na cuiso ra cruu ra Jesús.

²² Tan tsindaca ra naha tsi ra Jesús iin nu nañi Gólgota, tan cuñi tsi catyi Yiqui Jiñi Ndiyí. ²³ Tan ican jacohe ra naha vinu saca nuu tsihin numeri tsa nañi mirra tsi ra. Maa tyin ra Jesús ña cuñi ra coho ra can. ²⁴ Tsa yaha tyaa ra andaru naha ra tsi ra nu cruu, quihin ra naha jahma ra tan tava cuenda ra naha tyin cuñi ra naha coto ra naha yoo cua jaha canaa intuhun intuhun jahma can.

²⁵ Tyaa ra naha tsi ra nu cruu caa in tsa tuvi. ²⁶ Tan letra tsa tyaa ra naha jiñi cruu ra, catyi tsi nacuenda cua cuu ra. Tan catyi tsi tyehen: “Ra ihya cuvi Rey nyivi Israel.” ²⁷ Tan tyaa ndihi ra naha uvi taahan ñasuhu tsihin ra. Iin iin ra naha tsa iin nu cruu. Iin ra xiin cuaha ra, tan inga ra xiin satyin ra. ²⁸ Tacan cuvi tan cundaa cuhva catyi nu tutu Nyoo tyehen: “Javaha nyivi tsihin ra tumaa javaha ñi tsihin ra caquiñi.” ²⁹ Tan nyivi yaha ican jacuñi nyaa ñi tsi ra, tan javico ñi jiñi ñi tsa tsacu nducu ñi tsi ra, tan catyi ñi:

—¡Jaan! ¡Yooho tsa cahan tyin cua cani un vehe ñuhu cahnu, tan tsitsi tsa uñi quivi cua janduvaha nyico un itsi, ³⁰ jacacu tsi un vityin tan nuu nu cruu juvin! —catyi ñi.

³¹ Tan juvin ñi tacan tsacu nducu tucu ra jutu cuvi ityi nuu naha ra tsi ra tan ra maestro cuenda ley vehe ñuhu naha ra, tan natuhun tahan ra naha tan catyi ra naha:

—¡Jacacu ra tsi inga ca nyivi, maa tyin ña cuvi jacacu ra tsi maa ra! ³² Tun nuu ra nu cruu vityin nyehe yo, tacan tan cua tsinu iñi yo tyin juvin ra

cuví ra Cristo, Rey cuenda yo tsa cuví yo nyivi Israel —catyí ra naha.

Tan nda cuanda nu ñasuhu tsa ticaá nu cruu nduvi tsiyo xiin ra tan tsacu nducu ndihí nahnu tsi ra.

Nu tsihi ra Jesús

(Mt. 27.45-56; Lc. 23.44-49; Jn. 19.28-30)

³³ Cuhva tsa cua tahan hora, ndunaá naní cahnu nda cuanda caa uñi tsa tseñi. ³⁴ Tan juvin ñi kuhva can cana tsaa ra Jesús tsihin tandihí tunyee íñi ra, tan catyí ra:

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —tan cuñí tsi catyí: Nyoo Jutu yu, Nyoo Jutu yu, ¿nacuenda nacoó ihñi un tsi yu? —catyí ra.

³⁵ Juhva ra yucú ican naha ra tsiñi ra naha tsa cahān ra tan catyí ra naha:

—¡Jihna ndo! Caná tsaa ra tsi ra Elías, ra cuví ndusu yuhu Nyoo tahan tsanaha —catyí ra naha.

³⁶ Tacan tan tsinú xaan iin ra tsiqihin ra iin yahma tsa caá tumaa caá catyi, tan jatyi ra can tsihin vinu iya. Tan tyaa ra can iin nu yutun tan jatuhva ra yuhu ra Jesús tyin coho ra vinu can, tan catyí ra:

—Na cuatro nuu yo. Nyehe yo tun quitsi ra Elías januu ra tsi ra nu cruu can —catyí ra.

³⁷ Tacan tan ñihi xaan cana tsaa ra Jesús, tan tsihi ra. ³⁸ Tan jahma tsa ticaá tsitsi vehe ñuhu cahnu ndata sava tsi, nda siqui tan nda cuanda ityi tsaha.

³⁹ Tan ra capitán tsa yihí ndaha andaru tsa nyaá yatyin ñi nu ticaá ra Jesús nyehe ra nácaa cana tsaa ra, tan nácaa tsihi ra, tacan tan catyí ra:

—Nditsa nditsa cuii tyin Sehe Nyoo tsi ra ihya —catyí ra.

⁴⁰ Tan ndasava ñi nyecú tucu juhva ñiñaha nyehé ñi. Tan mahñu ñi can nyii ña María tsa quee ñuu Magdala, tan ña María sihi ra José tan ra Jacobo ra tyuvaa ca. Tan nyii tucu ña Salomé. ⁴¹ Ñiñaha ihya tsinyicun ñi tsi ra Jesús, tan jatyinyee ñi tsi ra quivi tsica nuu ra ityi Galilea. Tan yucú cuaha tucu ñiñaha inga ñuu tsa tsaq tsihin ra ñuu Jerusalén ican.

*Nu tsicutsi ra naha tsi ra Jesús
(Mt. 27.57-61; Lc. 23.50-56; Jn. 19.38-42)*

⁴² Quivi tsa tuhvá nyivi janduvaha tsa catsi ñi cuenda inga quivi tuhvá ñi quitatu, juvin ñi tseñi can ⁴³ tsaq ra José ra ñuu Arimatea nu nyii ra Pilato. Ra José can cuví ra iin ra nyisó tyiñu cahnu vehe tyiñu, tan ndatú tucu maa ra tsi ra tsa cua jaquitsi Nyoo tyin cundaca ñaha nu ñuhu ñayivi. Ña nayuhvi ra tan tsahan ra tsindacan ra cuñu ñuhu ra Jesús tsi ra Pilato. ⁴⁴ Tsa tsito ra Pilato tyin tsa yaha tsihi ra Jesús, iyo xaan cuñí ra. Tacan tan cana ra tsi iin capitán tan tsica tuhun ra tsi ra tun nditsa tyin tsa tsihi ra Jesús. ⁴⁵ Tan tsa tsito vaha ra Pilato tyin tsa yaha tsihi ra Jesús, tava tyiñu ra na cuhva ra andaru naha ra cuñu ñuhu ra tsi ra José. ⁴⁶ Tacan tan tsijatá ra José iin jahma cuitsin tsa tsinu tsihin jahma vaha tsa nañi linu, tan januu ra cuñu ñuhu ra Jesús nu cruu. Yaha can tan cava nuu ra jahma can cuñu ñuhu ra. Tacan tan tyihi ra cuñu ñuhu ra tsitsi iin ñaña tsa nyaá nduvaha tsitsi iin cava. Tan tyasi ra yuhu ñaña can tsihin iin yuu cahnu. ⁴⁷ Tan ña María, tsa quee ñuu Magdala, tan ña María, sihi ra José, tsahan ñi, tsinyehé ñi nu tinyi ra José can cuñu ñuhu ra Jesús.

16

Nu nandoto ra Jesús

(Mt. 28.1-10; Lc. 24.1-12; Jn. 20.1-10)

¹ Tsa yaha quivi quitatú nyivi, ña María ñuu Magdala, tan ña María sihi ra Jacobo, tan ña Salomé jata ñi ndutya tami tyin cuñi ñi cuhun ñi cutyihí ñi can cuñu ñuhu ra Jesús. ² Tacan tan cuahán ñi nu nyaá ñaña ra tsa cunditsin cuii ñi quivi quitsaha vitya. Tan tsaá ñi ican cuhva tsa cua cana cuii ñi ñicanyii.

³ Tan ityi cuahán ñi natuhun tahan ñi tan catyi ñi:
—¿Yóo cua jatsiyo yuu yuhu ñaña can? —catyi ñi.

⁴ Maa tyin cuhva tsa tsaá ñi nyehe ñi tyin tsa catsiyo yuu cahnu tsa ndasí yuhu ñaña can. ⁵ Tan cuhva tsa quihvi ñi tsitsi cava nu nyaá ñaña can, nyehe ñi nyaá iin ángel tsiyo cuaha. Tan caá ra tumaa caá iin ra tyuvaa. Nditsí ra jahma cuitsin cañi. Tan nayuhvi xaan ñi. ⁶ Maa tyin catyi ra tsihin ñi:

—Ña nayuhvi ndo. Tsitó yu tyin nanducú ndo tsi ra Jesús, ra ñuu Nazaret, ra tsa tsihi nu cruu. Maa tyin nduve ca ra nyii ihya vityin tyin tsa nandoto ra. Nyehe ndo nu tinyii ra naha tsi ra. ⁷ Cuaahan ndo tan jacoto ndo tsi ra Pedro tan tsi inga ca ra tsica tsihin ra Jesús. Tan catyi ndo tsihin ra naha tyin tsa cuahán ra Galilea tan cua cuatu ra tsi ra naha ndacan, tumaa catyi maa ra tsihin ra naha tsa ndi cumañi ca cúu ra —catyi ángel can tsihin ñi.

⁸ Tacan tan tsinú xaan ñi cuahán ñi, tyin nihí ñi jahá tsa yuuhvi ñi. Tan ña cahan maa ñi tsa cahan ñi tsihin ndi intuhun maa nyivi tyin yuuhvi xaan ñi.

Nu quituv̄i ra Jesús nuu ña María quee ñuu Magdala

(Jn. 20.11-18)

⁹ Ra Jesús nandoto ra quiv̄i quitsahá vitya. Tan quituv̄i ra jihna cuii ca nuu ña María ñuu Magdala. Juv̄in ña cuv̄i ña tsa tavā ra utsa tatȳi ña vaha. ¹⁰ Tsaḥan ña tsijacoto ña tsi ra tsicá tsihin ra, tyin yucú ra naha tsihin tucuiihya iñi tan tsacú ra naha. ¹¹ Maa tyin cuhva tsa tsiñi ra naha tyin nyito ra Jesús tan nyehe ña tsi ra, ña tsinu iñi ra naha.

Nu quituv̄i ra Jesús nuu uvi ra tsic̄a tsihin ra

(Lc. 24.13-35)

¹² Tsa yahā yacan, tan quituv̄i ra Jesús nuu uvi ra tsa cuahán ityi cuhu naha ra. Maa tyin siin cuhva caá ra nyehe ra naha. ¹³ Tan tsinuh̄u ra naha tsijacoto ra naha tsi tandih̄i ca ra naha. Maa tyin juvin ñi ña tsinu iñi ra naha tsa caḥan ra can naha ra.

Nu tsaḥa ra Jesús tyiñu tsi ra tsa tsic̄a tsihin ra

(Mt. 28.16-20; Lc. 24.36-49; Jn. 20.19-23)

¹⁴ Yaha yacan tan quituv̄i ra Jesús nuu tandih̄i tsa utsi iin ra tsa tsic̄a tsihin ra, tsitsi tsa nyecú ra naha nu mesa. Tan cuxaan ra tsi ra naha tsa cuenda tsa ña tsinú iñi ra naha, tan tsa cuenda tucu tsa ndava añima ra naha tan ña tsinu iñi ra naha tsa caḥan nyiv̄i tsa nyehe tsi ra tsa yahā nandoto ra. ¹⁵ Tan catȳi ra tsihin ra naha:

—Cuaahan ndo nanīi cahnu nu ñuhu ñayiv̄i, tan caḥan ndo tuhun Nyoo tsihin tandih̄i nyiv̄i, tan catȳi ndo tsihin ñi nácaa jacacú Nyoo tsi ñi. ¹⁶ Tan nyiv̄i tsa cua tsinu iñi tan coodutya ñi, cua cacu ñi. Maa tyin ñi tsa ña cua tsinu iñi cua ndoo cuatȳi

ñi siqui ñi tan cua cunaa ñi. ¹⁷ Tan tandihí tsa iyo ihya cua javaha nyivi tsa cua tsinu iñi tsi yu: Tsihin sivi yu cua tava ñi tatyí ña vaha, tan cua cahan ñi inga yuhu tsa ña tuhvá ñi cahan. ¹⁸ Cua tin ñi coo, tan tatun coho ñi o catsi ñi tsa yihí venenu, ña cua jacuehe can tsi ñi. Cua tyiso ndaha ñi jiñi nyivi cuuhví, tan cua nduvaha nyivi.

Nu ndaa ra Jesús andivi

(Lc. 24.50-53)

¹⁹ Tsa ndihí cahan Jutu Mañi yo Jesús tsihin ra naha, tacan tan ndaa ra andivi, tan tsinyaa ra xiin cuaha Nyoo. ²⁰ Tacan tan ra tsica tsihin ra quitá ra naha tan tsahan ra naha tandihí ñi ityi tsicahan ra naha tuhun Nyoo nácaa jacacú ra tsi yo. Juvín ñi maa Jutu Mañi yo jatyinyee tsi ra naha tyin tsaha ra tsa javaha ra naha cuaha tsa iyo. Tan tsihin yacan nyehe nyivi tyin nditsa tsa caahán ra naha.

Tan na cuvi tsi tacan ñi.

**Tuhun tsaá tsa nacoó jutu mañi yo Jesucristo
tsi yo
New Testament in Mixtec, San Juan Colorado
(MX:mjc:Mixtec, San Juan Colorado)**

copyright © 1994 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, San Juan Colorado

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mixteco, San Juan Colorado [mjc], Mexico

Copyright Information

© 1994, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Mixtec, San Juan Colorado

© 1994, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files
dated 29 Jan 2022

c270ec54-172a-541f-83e6-7760f619c744